RODNEY BOLT

GHIDUL XENO® FOBULUI

Xenofobie:
s.f. (<fr: *xénophobie)* frica irațională de străini, probabil justificată, întotdeauna de înțeles.

olandezii

NEMIRA
plăcerea lecturii

Rodney Bolt
Ghidul Xenofobului - Olandezii

Rodney Bolt
The Xenophobe's Guide to The Dutch
© Copyright Oval Projects, 1995, 1999, 2008

© Nemira, 2010

Traducere din limba engleză Adriana Bădescu

Coperta colecţiei: Dana MOROIU, Corneliu ALEXANDRESCU
Ilustraţia copertei: Irina DOBRESCU

Redactor: Nicoleta Ghement
Tehnoredactor: Stelian BIGAN

„Ghidul Xenofobului" este o marcă înregistrată.
Toate drepturile rezervate.

Orice reproducere, totală sau parţială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă şi se pedepseşte conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-579-048-3

Lectura digitală protejează mediul

Versiune electronică realizată de Elefant.ro

***

Cuprins

- Naționalism și identitate
- Caracter
- Atitudini și valori
- Obsesii
- Comportament
- Maniere și etichetă
- Cultură
- Destindere și distracții
- Umor
- Mâncare și băutură
- Sănătate și igienă
- Obiceiuri și tradiții
- Sisteme
- Crimă și pedeapsă
- Afaceri
- Guvernare și birocrație
- Limbă

Rodney Bolt s-a născut în Africa şi ani la rând a avut paşaport irlandez, permis de conducere britanic şi viză de şedere olandeză. După ce a locuit şi a muncit în Grecia, Anglia şi Germania, s-a stabilit la Amsterdam, unde creaturile hibride asemenea lui încă trec neobservate şi chiar se pot simţi ca acasă. Iar el s-a simţit atât de mult ca acasă, încât în 2008 a fost naturalizat.

În anii optzeci a condus un teatru-pub în Londra şi a lucrat ca director de sală de spectacole, profesor de engleză, meditator şi ziarist. Acum îşi câştigă existenţa din scris şi din jurnalele de călătorii, abandonând în cele din urmă încercările de a rezista tentaţiei tipic olandeze de a produce romane. History play, prima sa lucrare de ficţiune, publicată în 2004, a fost urmată doi ani mai târziu de o biografie a libretistului lui Mozart (*Lorenzo Da Ponte: The Adventures of Mozart's Librettist in the Old and New Worlds*).

Locuieşte într-un apartament cu perdelele mereu trase în lături, unde a cedat cu voioşie multor obiceiuri şi ispite olandeze, deşi nu se va împăca niciodată, dar niciodată, cu vasul de toaletă tipic olandez.

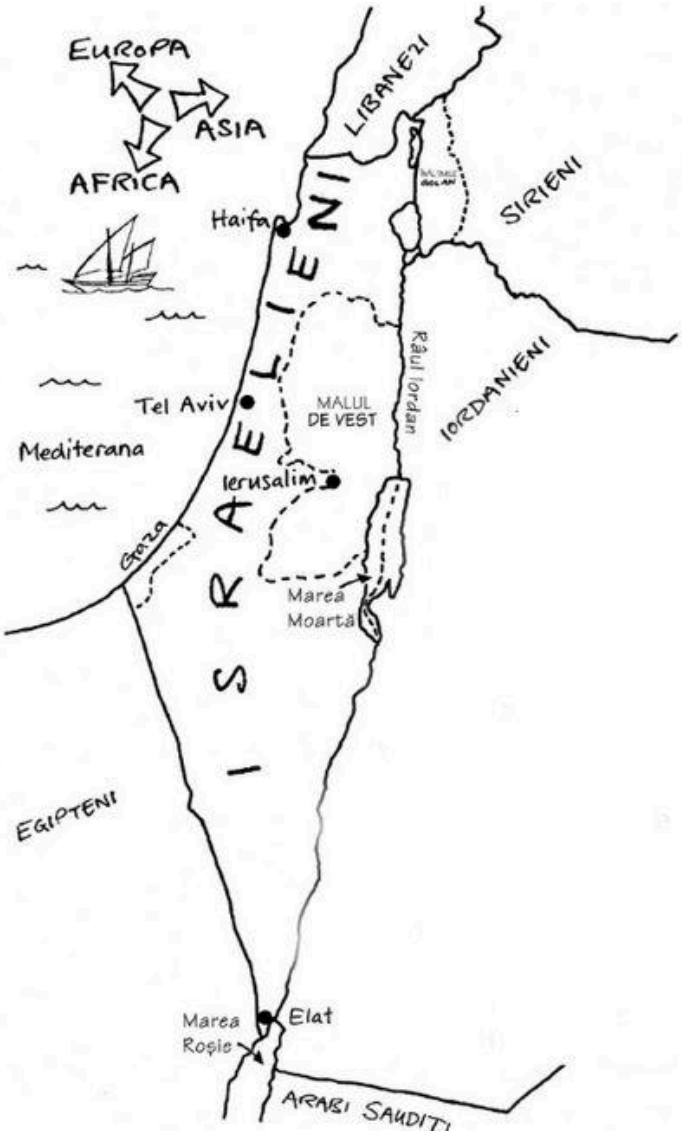

Populaţia Olandei este de 16,5 milioane de locuitori – comparativ cu 5 milioane danezi, 5 milioane scoţieni, 10 milioane belgieni, 45 de milioane spanioli, 62 de milioane englezi, 64 de milioane francezi, 82 de milioane germani şi 306 milioane americani.

Olanda este pe jumătate cât Scoţia, puţin mai mică decât Danemarca, şi ar putea încăpea în Spania de douăsprezece ori.

Naţionalism şi identitate

Un cititor prevenit, un xenofob convertit

Caracterul olandezilor este indisolubil legat de relieful ţării lor. Teritoriul naţional este atât de plat, încât chiar şi vacile bălţate ies în evidenţă atunci când priveşti în zare. Aşa se face că olandezii sunt obişnuiţi cu orizonturile largi şi îndepărtate şi cu o bună luminozitate. Libertatea, deschiderile ample şi buna vizibilitate sunt esenţiale pentru ei. Puţini ar fi fericiţi dacă s-ar vedea nevoiţi să trăiască într-un ţinut împădurit. Când unul dintre cunoscuţii romancieri olandezi le-a oferit cadou părinţilor săi, la cea de-a cincizecea aniversare a căsătoriei, o excursie în Elveţia, a fost uimit să-i vadă revenind în ţară după nici două zile. Mama lui era teribil de dezamăgită. De la fereastra camerei de hotel, i-a explicat ea, nu avea nici o privelişte pentru că o blocau munţii.

Peisajul olandez este plat şi tern. Intruziunile, precum copacii, apar în modele şi aranjamente ordonate. Apa, care ameninţă să copleşească întreaga ţară, este dirijată în canale drepte. Controlul şi moderaţia sunt la fel de importante şi în comportamentul uman. „Copacii înalţi sunt cei mai bătuţi de vânt", avertizează olandezii, care folosesc pentru a defini excesele termenul *overvloed,* „revărsare" – ca şi când apa ar fi dat deja peste marginea digurilor. În Olanda, persoanele extravagante nu cheltuiesc banii peste măsură, ci îi „varsă".

Teritoriul olandez este luminos, dar nu strălucitor – un tărâm al nuanţelor de verde, cenuşiu şi maro. Această schemă coloristică a fost preluată şi în oraşe, unde clădirile sunt construite în principal din cărămidă brună, iar legislaţia locală stipulează că uşile de la intrare trebuie să fie vopsite în aceeaşi nuanţă de verde. Când Van Gogh şi-a părăsit ţara natală pentru regiunile mai însorite şi mai accidentate din sudul Franţei, a renunţat în picturile sale la tuşele calme, carnale, de maro, ale *Mâncătorilor de cartofi,* a trecut la nuanţe mai ţipătoare şi a înnebunit.

Cum se văd ei pe ei

Din confortul imaculatei lor camere de zi, olandezii v-ar putea spune că sunt cei mai curaţi oameni din lume, că sunt strânşi la pungă, au un cap bun pentru afaceri, un talent nepereche la limbile străine, o inegalabilă capacitate de a se înţelege între ei şi un şarm inimitabil. Sunt însă mult prea modeşti ca să admită în public – fără a fi îmboldiţi – că toate acestea le conferă o anume superioritate faţă de celelalte naţiuni.

Mai presus de orice, olandezii se mândresc cu toleranţa şi cu flexibilitatea lor – calităţi care, pe lângă faptul că au un caracter lăudabil, sunt şi utile şi în afaceri. Acest văl al bunăvoinţei nu este sută la sută liberal, ci e ţesut din firul robust al comerţului, fiind suficient de gros pentru a acoperi unele inconsecvenţe sâcâitoare, precum nerecunoscuta lipsă de încredere în marocani, dezgustul pricinuit de mirosurile mâncărurilor gătite în apartamentul de dedesubt sau furia provocată de străinii care se împleticesc nepricepuţi pe bicicletă, blocându-le calea celorlalţi.

Cum îi văd alţii pe ei

Majoritatea celorlalte popoare îi consideră pe olandezi organizaţi şi eficienţi – cam ca germanii, dar nu chiar atât de impresionanţi. Ar fi şi greu să te simţi temător în faţa unei naţiuni de fermieri rumeni în obraz, care locuiesc în mori de vânt şi au saboţi în şifonier, lalele în grădină şi grămezi de roţi de brânză în cămară.

Dar olandezii au şi reputaţia de a fi încăpăţânaţi, voluntari şi incorigibil de meschini. Belgienii merg chiar mai departe şi se plâng că vecinii lor sunt de-a dreptul machiavelici în ceea ce priveşte afacerile. În general însă, celelalte naţiuni îi consideră sinceri şi direcţi până la exagerare. Francheţea olandezilor îi deconcertează total pe reprezentanţii popoarelor mai reticente, precum japonezii, care îi socotesc cei mai aroganţi şi mai nepoliticoşi dintre europenii cu care au de-a face – deşi recunosc că sunt impresionaţi de priceperea lor în domeniul comercial. „Pe unde a trecut un olandez, nici măcar iarba nu mai creşte”, spun niponii.

Englezii îi privesc cu o reţinută aprobare, ca pe europenii care se apropie cel mai mult de sacrosancta calitate de a fi britanic. Dar această amiciţie nu a existat întotdeauna. În secolul al XVII-lea, cele două puteri maritime săreau una la beregata celeilalte. Un pamflet englezesc spumega: „Olandezul e un vierme de brânză pe două picioare, zdravăn şi gras. E o creatură atât de dedată la a mânca unt, a bea seu şi a luneca de colo-colo şa patinaţ, încât lumea întreagă îl ştie că-i un ins alunecos.” Limba engleză s-a îmbogăţit cu un număr impresionant de termeni peiorativi, printre care „curaj olandez” (bravură indusă de beţie), „confort olandez” (lucrurile puteau fi şi mai rele) şi „aur olandez” (fals). Şi astăzi se mai fac simţite unele reminiscenţe ale acestei atitudini, concretizate în tendinţa unora (îndeosebi lucrători vamali) de a-i privi pe olandezi ca pe o naţiune de porno-drogaţi. Dar la nivel general, olandezii sunt bine priviţi de britanici pentru că toţi prind BBC-ul prin cablu şi vorbesc engleza fără a-şi scrânti limba şi fără a afecta prea mult urechile celor care-i ascultă.

Cum le-ar plăcea să fie văzuţi

Olandezii şi-ar dori să fie percepuţi ca fiind europeni prin excelenţă, asimilând pentru asta cu asiduitate atât de mult din specificul popoarelor din jurul lor, încât aproape că şi-au distrus propria identitate culturală. Acesta a fost însă un lucru bun – la fel ca rezultatul său logic, flexibilitatea şi toleranţa care îi caracterizează. O altă consecinţă a acestui proces de asimilare este faptul că majoritatea celorlalte naţiuni găsesc câte ceva familiar la olandezi, iar asta înseamnă că toată lumea îi agreează.

Faptul că Olanda este ţâncul din clasa Europei nu-i deranjează nici pe locuitorii ei, nici pe politicieni. Făcând suficientă gălăgie şi strigându-şi părerile cu privire la orice problemă, chiar şi un ţânc se poate face remarcat. Şi, cu puţin noroc, poate deveni chiar şeful clasei – o misiune de care se poate achita, cu ajutorul propriei sale experienţe în materie de nedreptăţi şi oprimare, mai bine decât colegii pe care se abţine să-i numească. Mai ales pe cei cunoscuţi pentru trecutul lor de bătăuşi.

Cum îi văd ei pe alţii

În ciuda faptului că vreme de secole s-au străduit să se apropie de Insulele Britanice, olandezii au opinii indecise când vine vorba despre englezi. Se arată surprinşi de faptul că nişte bieţi insulari ca ei, care se retrag în cochilia lor când le vorbeşte cineva despre sex, reuşesc să scrie cărţi atât de bune şi să administreze – în modul lor amatoricesc – unele dintre cele mai puternice bănci din lume (una înghiţind-o chiar pe cea mai tare din Olanda). De asemenea, îi consideră pe englezi răsuflaţi şi cam preţioşi, dar se dau în vânt după lenjeria lor, uimiţi că un popor atât de înţepat poate crea modele atât de practice şi de elegante. În unele cercuri, stilul britanic este considerat ca fiind culmea şicului. Tweedul, materialele lucioase şi costumele în dunguliţe sunt preluate de cei bogaţi şi lipsiţi de ostentaţie, ori de cei care asipră la acest statut.

La fel ca majoritatea vecinilor europeni, olandezii înghit pe nerăsuflate floricelele culturii americane, dar arată cu degetul spre autorii ei, ca fiind inepţi şi găunoşi. Filmele de călătorii, mai cu seamă, sunt pe gustul olandezilor iubitori de libertate şi de spaţii larg deschise. Aerul de autostopist rătăcit este moda zilei în Olanda.

Franţa şi Italia sunt considerate ţări potrivite pentru petrecerea vacanţei, dar locuitorii lor sunt priviţi de olandezi cu o uşoară dezaprobare. Francezii sunt prea frivoli pentru a câştiga admiraţia unui popor care îl are pe Calvin în măduva oaselor şi, în plus – susţin olandezii – sunt doar nişte obstrucţionişti care nu ştiu ce-i aceea toleranţă şi n-au fler la negocieri. O ţară care le permite ţăranilor ei să ridice grămezi de napi pe marginea autostrăzii trebuie privită cu o anume doză de scepticism.

Francheţea o fi ea o virtute, dar afişarea extravagantă a emoţiilor miroase a lipsă de autocontrol, aşa că italienii (şi majoritatea celorlalţi mediteraneeni) îngroaşă şi ei rândurile celor „toleraţi, dar nu la fel de grozavi ca noi”. Puţintel mai jos decât italienii se situează naţiunile ale căror obişnuinţe politice şi religioase sunt considerate intolerante. Acestea sunt popoarele pe care olandezii refuză cu tărie să le privească cu ochi buni. Dintre toţi europenii, elveţienii sunt, pentru ei, de admirat. Ţara lor este imaculată, băncile inexpugnabile, iar conturile personale sunt confidenţiale.

Relaţii speciale

Chiar şi inima largă a olandezilor are unele limite. Prima barieră pe care toleranţa lor o întâlneşte în cale este graniţa germană. Nimeni nu e mai predispus să-i scoată pe olandezi din starea lor obişnuită de bonomie decât un neamţ. Pentru ei, germanii sunt aroganţi, gălăgioşi, rigizi şi neîngăduitori – fiind deci exact opusul lor. Olandezii privesc cu suspiciune un popor care dovedeşte o atât de pregnantă predilecţie pentru traiul în păduri. De obicei însă, nici măcar nu se sinchisesc să-şi explice reticenţa; pur şi simplu nu-i agreează pe nemţi şi gata.

Spuneţi-i unui olandez că limba lui seamănă cu germana, şi riscaţi să vă compromiteţi relaţia iremediabil. Adăugaţi că cele două popoare se apropie din multe alte puncte de vedere şi probabil veţi fi dat afară din casă.

Dacă un neamţ cere îndrumări pe stradă într-un oraş olandez, e foarte posibil să i se arate drumul spre graniţă ori spre cea mai apropiată gară internaţională. Sau poate primi ca răspuns un „Mai întâi dă-mi bicicleta înapoi!”, urmat de hohote de râs. Aceasta este o glumă a olandezilor, ce aminteşte de faptul că, în al Doilea Război Mondial, germanii le-au confiscat toate bicicletele. Altfel spus, înapoiază-mi mai întâi bicicleta pe care ai furat-o familiei mele şi pe urmă s-ar putea să mă simt îndemnat să te ajut. Olandezi de toate vârstele spun această glumă, chiar şi cei ai căror părinţi nu sunt suficient de vârstnici pentru a fi apucat vremea Ocupaţiei. Totul e să le mai dea puţin peste nas germanilor.

Şi graniţa de sud a Olandei ridică unele probleme. Lăsând la o parte populaţia afrikaner din Africa de Sud şi locuitorii câtorva foste colonii, belgienii sunt singurii oameni din lume care vorbesc o limbă asemănătoare cu olandeza. Aţi putea crede că acest lucru le conferă olandezilor sentimente calde faţă de verii lor de la sud, dar (deşi admiră cu adevărat modul în care ştiu să se bucure de viaţă) îi consideră ridicol de obtuzi şi demni doar de a fi luaţi peste picior:

— Ce scrie pe fundul cutiilor de lapte belgiene?
— Deschideţi de la celălalt capăt.

Deseori, bancurile au o tentă oarecum suprarealistă:

— Ce scrie pe fundul unei piscine belgiene?
— Nu fumaţi.

— De ce sunt pătrate paharele belgienilor?
— Ca să nu lase urme rotunde pe masă.

Chiar şi în Olanda, locuitorii provinciei sudice Limburg (a cărei capitală este Maastricht) au reputaţia de a fi stupizi. Prin urmare:

— Ce se întâmplă când un locuitor din Maastricht se mută în Belgia?
— Creşte coeficientul de inteligenţă al ambelor naţiuni.

Caracter

Minţi deschise

Una dintre trăsăturile originale ale olandezilor este tendinţa, manifestată la nivel naţional, de a accepta un rău mai mic pentru a evita unul mai mare. Această abordare isteaţă şi admirabilă este vizibilă, spre exemplu, în modul în care îşi ţin sub control canalele: când mareea crescută solicită prea mult digurile, le deschid pentru a permite trecerea unui volum controlat de apă, ca să reducă presiunea crescută care altfel ar risca să provoace daune mari. Problema drogurilor şi a altor păcate omeneşti este tratată exact în acelaşi fel: închide ochii la prezenţa unei cantităţi controlabile, pentru a preîntâmpina degenerarea la scară globală sau excesele de nestăvilit.

Aşa se pot explica distribuirea gratuită a seringilor către dependenţii de heroină, drepturile conjugale ale deţinuţilor, avortul la cerere pentru adolescente şi cafenelele la care se vinde oficial marijuana. Olandezii tolerează chiar şi insistenţa cu care celelalte naţiuni continuă să le numească ţara Olanda, când Holland este de fapt o provincie a Ţărilor de Jos. (De fapt, Noord-Holland şi Zuid-Holland sunt două provincii ale Regatului Ţărilor de Jos, astfel încât Olanda în sine nici nu există.)[1]

Turiştii pot rămâne cu gurile căscate văzând un tânăr pe role care poartă doar un şnur argintiu în faţă şi-n spate, croindu-şi drum printre cumpărători într-o sâmbătă dimineaţa, dar olandezii vor trece mai departe nepăsători, chiar dacă în sinea lor sunt la fel de şocaţi ca toţi ceilalţi. Toleranţa nu este doar o virtute, ci o veritabilă îndatorire naţională. Cu trei sute şaptezeci de locuitori pe kilometrul pătrat, Olanda este ţara cu cea mai mare densitate demografică din Europa. Dacă cetăţenii ei nu şi-ar ierta – sau măcar ignora – unii altora micile slăbiciuni şi ciudăţenii, viaţa ar deveni de nesuportat. Toleranţa nu e altceva decât un pragmatism mascat, astfel că este trecută pe răboj ca o valoare protestantă solidă şi dezirabilă.

Dar aici există un clenci. Olandezii tolerează orice cu condiţia să nu le încalce libertatea şi să nu aducă puţin cam mult a lipsă de control ori a abandon periculos. Respectul profund pentru dreptul fiecăruia de a trăi aşa cum vrea este la fel de caracteristic olandezilor precum canalele şi morile de vânt. Pentru ei, jaloanele comportamentale trebuie să fie astfel dispuse încât să reflecte o înţelegere tacită a limitelor până la

care poţi merge fără a doborî zidurile invizibile ale intimităţii şi libertăţii personale. Viaţa din spatele acestor ziduri este în acelaşi timp publică, fără a fi însă treaba nimănui altcuiva.

Niciodată nu e uşor să-ţi dai seama unde anume sunt plasate limitele respective. De Ziua Rememorării, cele două minute de reculegere pentru victimele celor două războaie mondiale sunt în general respectate. Oameni, maşini şi tramvaie se opresc. Un turist a fost frapat de expresiile celor din jur când, fără a realiza solemnitatea momentului, membrii unei familii de imigranţi şi-au continuat drumul vorbind nestingheriţi pe fondul tăcerii înconjurătoare şi a mării de chipuri grave care îi priveau. Era limpede că olandezii erau pradă unei dileme: a-i mustra pe străinii refugiaţi ar fi însemnat să se arate intoleranţi; aceştia au încălcat nişte reguli nescrise, dar de unde să le fi ştiut? Oare ar trebui să le spună cineva ceva? Dar orice intervenţie ar fi presupus încălcarea libertăţii lor culturale. Şi raţionamentele au continuat astfel, provocând frământări de ordin moral.

Fără perdele

Olandezii dau dovadă de deschidere în orice privinţă. Legumele conservate sunt vândute în borcane de sticlă, nu în cutii metalice. Vasul de toaletă are un mic palier, graţie căruia poţi inspecta roadele zilnice ale propriilor intestine.

Pentru a-şi asigura vecinii – şi pe ei înşişi deopotrivă – că nu au nimic de ascuns, olandezii construiesc case cu ferestre mari, la care seara nu trag perdelele. Poţi astfel să urmăreşti programul la televizorul vecinilor, să vezi ce mănâncă ei la cină, să constaţi dacă se răstesc la copiii lor şi să-ţi exerciţi cu dăruire capacităţile tolerante dacă observi ceva care nu este în regulă.

Ferestrele bine spălate reprezintă o preocupare de bază a fiecărui proprietar, iar încăperile sunt iluminate într-un subtil clarobscur care oferă trecătorilor, seara, o privelişte plăcută. În loc să tragă jaluzelele, olandezii ale căror ferestre dau spre stradă preferă să atârne la geam mici paravane confecţionate din pânză prinsă într-o ramă de lemn sau să lipească de sticlă fâşiuţe înguste de plastic mat. Acestea sunt astfel plasate încât să împiedice deranjantul contact vizual cu trecătorii, încăperea rămânând totuşi vizibilă din stradă.

Olandezii îşi ţin perdelele strânse pentru ca toată lumea să ştie că nu fac nimic ruşinos – şi că ei înşişi nu se jenează de absolut nimic din ceea ce se petrece în casa lor. Dar nici unuia dintre ei nu i-ar trece prin minte să se uite înăuntru, pe fereastră; asta ar însemna o încălcare a intimităţii. În mod ciudat, o companie olandeză a fost cea care a venit iniţial cu ideea unei emisiuni de tip *Big Brother*, graţie căreia milioane de oameni pot trage cu ochiul la ceea ce se petrece în intimitatea unui grup de persoane obligate să locuiască împreună într-o casă. Aceasta este întruchiparea perfectă a principiului „fără perdele”, condimentat prin încălcarea celui mai important tabu social.

Când deschiderea se extinde şi la nivelul relaţiilor personale, duce la o francheţe deplină, pe care alte popoare o găsesc dezarmantă. Dacă v-aţi ales cu o tunsoare mai mult decât nefericită, un amic englez v-ar sugera plin de tact să purtaţi pălăria aceea drăguţă pe care aţi cumpărat-o cu o săptămână în urmă. Un olandez v-ar întreba pe şleau ce naiba s-a întâmplat cu părul dumneavoastră.

Gezelligheid

Gezelligheid este un fel de Nirvana olandeză. Termenul este tradus în dicţionare, în mod necorespunzător, prin „tihnă", „comoditate". Germanul *Gemütlichkeit* aduce mai bine cu sensul original al cuvântului, dar acea naţiune are ca ţel fundamental în viaţă altceva decât convivialitatea. Un istoric olandez definea *gezelligheid* ca „în parte un fel de comoditate, în parte spirit de comuniune". Atmosfera din cafeneaua de la colţul străzii, într-o seară friguroasă de iarnă, este *gezellig;* o mamă va striga „Las-o mai *gezellig!",* dacă odrasla ei este prea zvăpăiată; o populară marcă de bere olandeză este descrisă în clipul ei publicitar ca fiind „garantat *gezellig".* În loc să apese pe întrerupătorul electric seara, membrii unei familii olandeze aprind câteva lumânări, prepară un ibric de cafea şi se aşază să privească pe ferestrele largi, lăsându-se pătrunşi de *gezelligheid*.

Deoarece locuiesc unii deasupra altora, olandezii au descoperit că cea mai bună modalitate de a trăi şi a-i lăsa şi pe alţii să trăiască este aceea de a se asigura că totul este, întotdeauna, *gezzelig*. Viaţa decurge în conformitate cu un subtil cod al manierelor. Olandezii nu se întreabă „Ce vor gândi vecinii?", ci se îndeamnă reciproc: „Gândeşte-te la vecini!"

Dacă s-ar întâmpla să conduceţi în direcţia greşită pe o stradă cu sens unic, într-o zonă puţin circulată, la ora două noaptea, şi v-aţi întâlni cu o maşină a poliţiei, aceasta probabil că ar trage pe dreapta şi v-ar lăsa să treceţi. La urma urmei, sunt lucruri mai importante de făcut decât să pedepsească pe cineva care face un rău atât de neînsemnat. Şi în plus, n-ar fi *gezellig*. Toleranţa olandeză este de fapt latura morală a *gezelligheid*.

Parcimonie olandeză

Olanda este ţara în care se vindeau odinioară raclete pentru a culege şi ultimele rămăşiţe de lapte bătut de pe pereţii sticlei. Olandezii „gândesc cu buzunarul”. Pentru ei, parcimonia nu este un motiv de stânjeneală, ci o virtute. În trenuri veţi vedea oameni îndemnându-şi căţeii să stea liniştiţi în sacoşă. În acest fel, sunt consideraţi „bagaj de mână”, nu animale de companie, şi deci nu trebuie să li se cumpere bilet. Şi în loc să obiecteze, controlorii consideră că stăpânii dau dovadă de o admirabilă ingeniozitate.

Cheltuielile sunt acceptabile doar atunci când există speranţa obţinerii unui profit, şi întotdeauna problema costului primează în raport cu cea a beneficiului. În toate celelalte circumstanţe, atitudinea adoptată este aşa-numita *elk dubbeltje omdraaien* – întorci banul pe toate feţele înainte de a-l cheltui. Echivalentul olandez al obiceiului de a plăti „nemţeşte” a fost inventat pentru ca olandezii să se poată relaxa şi să-şi savureze cafeaua liniştiţi, fără a se întreba cine va achita nota.

Da, dar…

Pentru olandezi, reversul unei întrebări este la fel de important ca întrebarea însăşi. Dialogul este lubrifiantul toleranţei, iar ingredientul esenţial al unei conversaţii este formula „da, dar…” În Olanda, campania împotriva fumatului în birouri are sloganul „Putem vorbi despre asta.” Partida profumat era deja o forţă redutabilă cu mult înainte ca, în alte ţări, să-şi fi început măcar campania. Dar interdicţia de a fuma în locurile publice este întotdeauna respectată.

În prezent, cei care ocupă abuziv diverse clădiri intră în dialog cu proprietarii şi municipalitatea, iar traficanţii de droguri stau la taclale cu poliţia. Opoziţia ia mai degrabă forma negocierii, decât pe cea a confruntării. În vreme ce americanii au două partide politice principale, în Olanda există vreo douăsprezece, dar şi un guvern de coaliţie. Fiindcă aşa-i mai *gezellig*.

Opiniile proprii

Când vine vorba despre moarte ori despre deviaţiile sexuale, membrii altor naţiuni roşesc, schimbă subiectul ori o iau pe ocolite, dar olandezii îşi exprimă franc şi direct opiniile. Atunci când o anumită temă de discuţie e şocantă chiar şi pentru ei, toleranţa intră în funcţiune la turaţie maximă, iar conversaţia continuă în forţă. Dacă, după o vreme, nimeni nu avansează o altă părere, discuţia încetează pentru o clipă, cineva intervine politicos cu un „Da, dar…” sau „Pe de altă parte…”, şi dialogul ia o nouă turnură. Toleranţa impune ca o problemă să fie cercetată pe toate feţele.

Un singur subiect face excepţie de la această regulă: venitul propriu. Dacă veţi începe să vorbiţi despre cât câştigaţi, ce chirie plătiţi sau cât v-au costat hainele ori maşina, veţi fi privit cu o dezaprobare mai profundă decât dacă aţi povesti ce isprăvi faceţi în pat. Unicul moment în care finanţele personale sunt considerate un subiect adecvat de discuţie este după o vizită la dentist. Într-o atare situaţie, toată lumea se alătură schimbului de păreri despre plombe, punţi, coroane şi despre costurile lor exorbitante.

Printre subiectele adecvate pentru un început de conversaţie se numără fotbalul şi vremea. Tiparul de urmat este similar în ambele cazuri: un scurt comentariu asupra stării de fapt actuale, o remarcă sau două despre evenimentele din săptămâna anterioară şi câteva supoziţii privind viitorul. Apoi puteţi trece la analiza cu caracter general şi la schimbul de opinii.

[1] Oricum, se pare că olandezii s-au resemnat în această privinţă: fanii fotbalului îşi încurajează echipa naţională cu sloganul „Hup, Holland!” (n.a.).

Atitudini şi valori

Valori comerciale

Olandezii sunt nişte negustori înnăscuţi şi au câteva secole de succese considerabile în domeniu, care le susţin convingerea că afacerile domină lumea. Sintagma *Handel is handel* – „comerţul e comerţ" – este considerată o justificare suficientă pentru orice aparentă ipocrizie, fie că este vorba despre vânzarea de mercur care îi otrăveşte pe lucrătorii din minele de aur sud-americane, fie despre extinderea pistelor unui aeroport, concomitent cu criticile la adresa efectelor negative ale motoarelor cu reacţie asupra mediului înconjurător. Când, în secolul al XVII-lea, un traficant de armament a fost acuzat că oferă muniţie inamicului, acesta a replicat: „Dacă nu i-am vinde arme, nu ne-am permite să luptăm împotriva lui." Logica lui a fost acceptată la vremea respectivă şi este acceptată şi astăzi, când se pune problema vânzării de echipamente către anumite state din Orientul Mijlociu.

Undeva în umbră, în spatele fiecărui comerciant cuminte, pândeşte etica protestantă a muncii. Olandezii cred că sunt cu toţii păcătoşi din naştere şi că lumea este un tărâm al străduinţelor şi suferinţelor. Chiar şi pământul pe care trăiesc trebuie să şi-l câştige, smulgându-l din apele mării. „Dumnezeu a creat pământul, dar olandezii au creat Olanda", zice proverbul. Iar apoi, fiindcă sunt atât de toleranţi, vor ajunge în rai – dar asta probabil că nu-l va îmbuna deloc pe Dumnezeu, aşa că vor fi nevoiţi să trudească şi acolo. Între timp însă, *Arbeid adelt* („Munca înnobilează"), iar „lenevia e perna diavolului".

Calvin să trăiască

Valorile protestantismului sunt atât de adânc înrădăcinate în solul olandez, încât e de mirare că romano-catolicii reprezintă treizeci şi cinci la sută din totalul populaţiei. În mod tradiţional, catolicii sunt grupaţi în regiunea de sud-est, în vreme ce restul ţării (inclusiv marile oraşe) este locuit în majoritate de protestanţi. De secole însă, calvinismul a domnit cu o mână atât de fermă, încât chiar şi Biserica Romei s-a supus. Deşi au şcoli separate şi propriul lor post de televiziune, catolicii olandezi trăiesc parcă în spatele unei solide faţade protestante şi demonstrează o vajnică aplecare puritană spre munca îndârjită şi traiul sobru. Musulmanii sunt toleraţi, cu condiţia să procedeze la fel.

În trecut, catolicii erau toleraţi (desigur), dar se vedeau nevoiţi să-şi manifeste credinţa cât mai puţin vizibil, în spatele uşilor închise, în biserici construite astfel încât să semene cu nişte case obişnuite. Astăzi, moscheile se află în aceeaşi situaţie şi abia de curând (după circa trei decenii în care au fost obligate să „pozeze” în case de locuit sau vitrine de magazin) au început să-şi înalţe minaretele spre cer.

Sabatul este ziua în care olandezii pot să nu mai muncească fără a-i mustra conştiinţa. Majoritatea îşi rezervă ziua de duminică pentru o partidă de tenis, pentru a-şi plimba câinele şi a urmări meciurile de fotbal; în zonele rurale însă, sate întregi migrează în masă spre biserică, localnicii mergând cuminţi, doi câte doi, cu pălării şi haine sobre, de sărbătoare, aruncând priviri ucigaşe celor suficient de frivoli pentru a tunde iarba ori a se plimba cu bicicleta.

Degetul mustrător

Spiritul toleranţei se află într-un permanent conflict cu fantoma lui Calvin pentru a-şi impune controlul asupra sufletului şi minţii olandezilor. Puţini locuitori ai Ţării Lalelelor se mai duc azi la biserică, dar nici n-ar avea nevoie s-o facă, fiindcă înlăuntrul fiecărui olandez există un mic amvon şi un predicator cu un *vermanende vinger* – un deget clătinat mustrător. Lenevia şi lipsa de moderaţie sunt principalele teme ale litaniei, iar rolul predicatorului – acela de a furniza o cicălitoare conştiinţă de tip protestant. Deseori însă, el este asmuţit şi asupra lumii exterioare.

Ferestrele murdare, comportamentul care nu este *gezellig* (cei ahtiaţi după bere şi turiştii germani sunt ţintele predilecte aici) şi extravaganţa ţipătoare declanşează întotdeauna degetul mustrător al olandezilor. Dar rostul principal al *vermanende vinger* este acela de a asigura respectabilitatea. Impulsul de a deveni un bun cetăţean, de încredere, este irezistibil. Chiar şi cei care vând canabis şi-au format o asociaţie care se ocupă de controlul calităţii şi veghează ca membrii ei să-şi plătească taxele. Singurul lucru care riscă să inhibe sever *vermanende vinger* este puternicul contraimpuls exercitat de îndatorirea de a fi tolerant ori de posibilitatea unui câştig financiar.

Stâlpii comunităţii

Pilonii de susţinere ai societăţii olandeze nu sunt indivizii, ci instituţiile. Vreme de secole, societatea olandeză s-a sprijinit ferm pe cei doi stâlpi (*zuilen*) ai Bisericilor Protestantă şi Catolică. Recent, galeria s-a îmbogăţit cu două noi coloane: socialistă şi etnică. Există încă sindicate, canale de televiziune, partide politice şi universităţi protestante şi catolice separate. Chiar dacă astăzi olandezii nu mai ţin cont de distincţia netă între ele, a submina această segregare nu ar însemna altceva decât a provoca un dezastru. În special în zonele rurale, graniţele sunt încă aprig apărate. Poate că într-un sat care are o şcoală protestantă, una catolică şi alta Montessori[2] nu există suficienţi elevi pentru toate trei, dar fiecare instituţie ar prefera mai degrabă să-şi închidă porţile, decât să fuzioneze cu oricare dintre celelalte.

În mod ciudat, ideea conform căreia societatea este constituită din diferite *zuilen* se îmbină armonios cu respectul olandezilor pentru toleranţă: opiniile reciproc-exclusive nu trebuie să fie şi reciproc-distructive, ci pot susţine împreună un solid întreg *gezellige*.

Zuilen sunt, de asemenea, reconfortante. Faptul că îţi găseşte locul într-un *zuil* înseamnă că nu mai eşti nevoit să te zbaţi pentru a te adapta la tot ceea ce consideri străin, dar în acelaşi timp te poţi felicita pentru că accepţi respectivele elemente străine ca o parte separată, dar esenţială, a societăţii. Fenomenul este mai vizibil în oraşele mari, unde zone întregi şi chiar unele şcoli sunt etichetate tacit ca „marocane” sau „turceşti”, ori primesc numele generic de *allochtonen*, care teoretic ar trebui să-i cuprindă pe toţi „străinii”, dar practic se referă doar la cei care nu sunt albi. Urmaşii coloniştilor olandezi din Africa de Sud au fost cei care, răstălmăcind în mod similar logica *zuilen*, au inventat *Apartheid*-ul.

Bogăţie şi succes

Năzuinţa spre înavuţire constituie un mod preferat de petrecere a timpului pentru olandezi, iar îmbogăţirea este o virtute. Cheltuirea banilor e însă un viciu. Cuvântul *schuld* înseamnă deopotrivă „datorie” şi „vinovăţie”. Un sold bancar pozitiv poate fi o dovadă că deţinătorul lui îşi duce cu bravură povara pământească a muncii îndârjite, dar este una de tip personal. Pentru olandezi, afişarea cu ostentaţie a posesiunilor de ordin material reprezintă o dovadă de extrem prost-gust. Discuţiile despre salarii sunt sinonime cu ucigă-l toaca. Atunci când o revistă cu circulaţie naţională a publicat topul celor mai bogaţi zece oameni din Olanda, s-a văzut nevoită, o săptămână mai târziu, să revină cu scuze la adresa unuia dintre milionari, fiindcă l-a plasat în partea de sus a listei – deşi, a recunoscut omul fără nici o tragere de inimă, s-ar putea să se fi aflat pe locul al paisprezecelea.

Asta nu înseamnă însă că olandezii îşi refuză confortul material. Este cât se poate de acceptabil să achiziţionezi *degelijke spullen* – obiecte de calitate, care funcţionează eficient. Pot fi chiar elegante, dar niciodată ostentative. Un Mercedes modest poate fi acceptabil; un Rolls Royce va ridica nişte sprâncene a dezaprobare. Chiar şi cele mai impunătoare reşedinţe olandeze au spre stradă o faţadă îngustă, banală, dar dincolo de ea se întind încăperi spaţioase şi grădini ferite de ochii lumii.

Clase sociale

Olandezii se mândresc cu societatea lor egalitaristă, lipsită de clase sociale. Au o regină, într-adevăr, dar suverana este mai degrabă o susţinătoare impasibilă a valorilor de tip *burgelijke* (respectabila clasă de mijloc), decât o prinţesă de basm. Nu a fost încoronată, ci „învestită", iar supuşii ei nu trebuie să facă plecăciuni sau reverenţe când îi ies în cale.

O mână de familii străvechi şi o serie de absolvenţi ai unor universităţi de renume formează o mică reţea autonomă de „vechi amici", care se manifestă în sectorul marilor afaceri, în cel bancar şi în corpul diplomatic. Restul populaţiei olandeze face parte din numeroasa clasă mijlocie, care dă cu tifla snobismului şi îşi vede de treabă, mulţumită de sine însăşi. La un capăt al spectrului se află profesioniştii cu studii universitare, care urmăresc posturi TV în limba engleză, difuzate prin cablu; la celălalt se regăsesc muncitorii care sorb din ochi telenovele şi reviste de scandal. Dar, spre deosebire de englezi, ambele clase vorbesc aceeaşi limbă şi respectă aceleaşi reguli în viaţă.

[2] Şcoală în care este aplicată metoda educativă dezvoltată de Maria Montessori la începutul secolului XX (n. tr.).

Obsesii

Cafeaua

Cafeaua este o instituţie naţională în Olanda. Cel mai important roman clasic olandez are ca subiect cafeaua. O ceaşcă de cafea unge toate rotiţele. Este punctul central în jurul căruia pivotează viaţa de birou, prieteniile, aniversările şi funeraliile. În medie, un olandez înghite 144 de litri de cafea anual, adică 3,2 ceşti pe zi. Cafeaua este lubrifiantul esenţial al *gezelligheid*-ului.

În Olanda, cafeaua este servită neagră şi suficient de tare pentru a dubla ritmul cardiac. Cafeaua cu lapte este tolerată, dar e considerată aproape o altă băutură. Olandezii o numesc *koffie verkeerd* – literal, „cafea greşită". Frişca adăugată în cafea este considerată o ciudăţenie, dar *koffie melk,* un fel de lapte condensat, e acceptabil.

În cafenele, ceaşca de cafea este servită împreună cu un mic biscuit – un accesoriu fundamental, aşa cum sunt cuburile de zahăr şi micul recipient din plastic cu *koffie melk*. Olandezii ronţăie anual mai mulţi biscuiţi decât oricare alt popor european. Singura explicaţie pentru care nu se află în fruntea listei şi la consumul de cafea este aceea că pe undeva, cineva trebuie să recicleze zaţul.

Curăţenia

În secolul al XVII-lea, un magistrat englez aflat în vizită la locuinţa unui olandez a rămas cu gura căscată când servitoarea a pus mâna pe el şi l-a aşezat pe treptele din faţa casei, i-a scos din picioare ghetele pline de noroi şi abia apoi l-a condus, pe podelele lustruite din hol, spre salonul stăpânei. Cam în aceeaşi perioadă, un cleric francez rămas fără masa de seară s-a plâns că olandezii mai degrabă ar muri de foame decât să deranjeze simetria perfectă a strălucitoarelor oale şi cratiţe din bucătărie.

Puţine s-au schimbat de atunci. Oriunde te uiţi, Olanda pare proaspăt spălată, frecată, lustruită, vopsită şi aranjată. La ţară, copacii sunt plantaţi în şiruri drepte, iar vacile alb cu negru sunt dispuse ordonat, în grupuri mici. Batalioane de măturători şi maşini care spală străzile bat oraşele zi şi noapte.

În case, oamenii curăţă, freacă şi aranjează pentru a atinge idealul reprezentat de interioarele pictate de vechi maeştri precum Vermeer şi Saenredam. Cei ce nu izbutesc să se apropie de el sunt acuzaţi că au o „casă Jan Steen” – după artistul renumit pentru modul în care a imortalizat pe pânză scene haotice din tavernele olandeze.

Pentru a se asigura că proprietarii nu devin delăsători, forţele speciale ale Poliţiei Mediului scotocesc prin pungile cu gunoi lăsate în afara punctelor de colectare sau depozitate în stradă în alte zile decât cele stabilite pentru ridicarea deşeurilor menajere. Şi dacă găsesc vreun obiecţel cu adresa făptaşului pe el, acesta va primi o scrisoare cu aspre dojeni şi, uneori, o amendă.

Designul noilor construcţii trebuie aprobat nu numai de serviciile de planificare urbană, ci şi de *Schoonheids Commissie* (literal, Comisia pentru Frumuseţe). Reglementările sunt uneori bizare: planurile unui nou terminal de pasageri pentru vasele de croazieră (proiectat astel încât să semene el însuşi cu o corabie pe mare) au fost respinse fiindcă „valurile” de pe o parte a acoperişului erau orientate în direcţia greşită.

Apa

Peste 40% din teritoriul Olandei se află sub nivelul mării, o mare parte din el fiind smuls mării, fluviilor şi mlaştinilor. Iar olandezii sunt marcaţi de un permanent sentiment de vinovăţie din această cauză. Pe de o parte, situaţia este una bună pentru psihicul calvinist: olandezii reprezintă poporul ales să se lupte sârguincios cu marea, prins fără scăpare într-o bătălie reînvigorantă moral pentru simplu fapt de a-şi ţine capul deasupra apei. Pe de altă parte, trăiesc cu spaima pedepsei divine pentru neobrăzarea lor. Atotputernicul se încruntă la alte popoare cu molimi şi cutremure, dar pe olandezi îi ameninţă cu inundaţiile.

Când apele se revarsă, fluxul de refugiaţi din zonele afectate este contrabalansat de un flux egal numeric de spectatori veniţi să privească apele în creştere, cu acel soi de excitaţie înmărmurită pe care alte naţiuni o rezervă accidentelor în lanţ de pe autostrăzi.

Bicicletele

Există şaisprezece milioane de biciclete în Olanda – adică una pentru fiecare locuitor. Puştani, bunicuţe, elevi şi directori de companii dau la pedale prin oraş şi se revarsă cu sutele spre sate (îndeosebi de Ziua Naţională a Mersului pe Bicicletă). Parlamentul olandez are propriul său mecanic angajat pentru repararea bicicletelor, iar una dintre universităţi are chiar un profesor de ciclism. Chiar şi prima familie din stat ştie să se ţină bine în şa. Regina Juliana avea o *rijwiel* regală (literal, „roată de călărit"), iar regina Beatrix îşi trimitea odraslele la şcoală pe bicicletă, la fel ca toţi ceilalţi copii din ţară, numai că tinerii prinţi erau urmaţi de un alai de gărzi de corp, şi ele pe biciclete.

Bicicleta olandeză este un vehicul solid, de culoare neagră, pe care stai într-o poziţie aplecată şi nu tocmai aşezat în şa. Mai degrabă demnă de o Miss Marple decât de Turul Franţei, o bicicletă olandeză „bună" are un cadru turnat parcă în fier, pe care sunt prinse elemente funcţionale de o uimitoare varietate calitativă. Odinioară, singura componentă despre care puteai fi sigur că nu funcţionează (în caz că exista vreunul) era farul. Dar pasiunea făcută de poliţie pentru bicicletele fără far operaţional (concretizată la un moment dat în peste cinci sute de amenzi aplicate într-o singură seară, la un singur colţ de stradă în Amsterdam) a determinat în cele din urmă la o schimbare de atitudine. Însă faptul că farul e stins sau aprins contează prea puţin, deoarece prima regulă a codului rutier olandez spune că biciclistul are întotdeauna dreptate, chiar dacă merge fără lumină, în toiul nopţii, pe sens interzis. Automobiliştii cunosc această prevedere şi îşi iau precauţiile necesare.

Pentru mintea olandezului, bicicleta este mai degrabă o prelungire a corpului, decât un mijloc de transport distinct. Oamenii se comportă când sunt pe bicicletă aşa cum ar face-o dacă ar merge pe jos. Îndrăgostiţii pedalează ţinându-se de mâini. Dacă plouă, bicicliştii îşi deschid umbrela fără a coborî din şa. Câinele şi-l scot la plimbare ţinându-l de lesă în vreme ce ei dau la pedale.

Pe de altă parte, legile severe privind conducerea sub influenţa alcoolului includ bicicliştii în categoria şoferilor, nu în cea a pietonilor. Dacă este prins băut pe bicicletă, un olandez riscă să-şi piardă permisul de conducere.

Chiar dacă bicicletele sunt, prin construcţie, pentru o singură persoană, olandezii nu par a fi stânjeniţi de acest lucru. Părinţii fixează două scăunele – unul pe bara din faţă şi altul în

spatele şeii – pentru a-şi transporta copiii. Mamele olandeze fac muşchi la gambe pedalând de zor cu un copil în faţă şi unul în spate, plus coşurile pline de cumpărături. Un rugbist masiv ce pare a cânta în stradă cu voce de soprană ascunde de fapt, pe scăunelul din spatele şeii, un ţânc vesel şi gălăgios. Cuplurile de îndrăgostiţi merg pe aceeaşi bicicletă, fata şezând de obicei în spatele băiatului, cu picioarele pe aceeaşi parte. Una dintre primele lecţii ale adolescenţei presupune să înveţi cât de mult ies picioarele fetei în afara cadrului bicicletei, iar primele întâlniri se soldează invariabil cu genunchii juliţi.

Comportament

Familie

O privire aruncată asupra coloanei destinate naşterilor din paginile de anunţuri ale unui ziar naţional este suficientă pentru a înţelege că olandezii îşi venerează copiii: „Născut în familia lui Hans şi Jiske, un nou cetăţean al lumii, Onno, 14.04.09."

Familia olandeză este nucleul *gezelligheid* şi o veritabilă academie pentru dezvoltarea abilităţilor de negociere şi toleranţă. Olandezii îşi tratează copiii cu respect şi se aşteaptă ca aceştia să deprindă rapid canoanele respectabilităţii. De la o vârstă fragedă, micii olandezi învaţă „s-o lase mai *gezellig*" şi să se comporte astfel încât să nu deranjeze pe nimeni. „Poartă-te normal, şi aşa e destul de nebunește", li se spune adesea – şi în Olanda acest lucru e de obicei adevărat.

Tinerii sunt consideraţi suficient de inteligenţi pentru a decide singuri în privinţa propriei lor vieţi. Când intenţionează să facă unele schimbări la un loc de joacă, membrii consiliului local trimit un chestionar adresat nu părinţilor, ci copiilor înşişi. Chiar şi situaţiile în care „mama ştie mai bine" sunt deschise negocierilor. Tratative complicate sunt duse între rafturile supermarketurilor când vine vorba despre mâncare, spanacul şi broccoli fiind moneda de schimb pentru îngheţată şi prăjituri.

Pe olandezi nu-i deranjează faptul că uneori familiile lor adoptă forme aventuroase, ci dimpotrivă, le acceptă cu vervă şi căldură. Bunica şi bunicul aşezaţi la masa de Crăciun alături de fiul lor şi de iubitul acestuia, împreună cu fiica lor nemăritată şi copiii ei, alcătuiesc o reuniune mult mai prietenoasă decât multe familii cu doi părinţi de sexe diferite şi 2,5 ţânci răzgâiaţi. Olanda a fost prima ţară din lume care a legalizat căsătoriile între persoanele de acelaşi sex şi a permis familiilor astfel formate să adopte copii.

Animale

Conform unei vechi zicale, „Dacă i s-ar refuza pipa sa cu tutun, olandezul n-ar putea intra fericit pe porţile raiului.” Astăzi, în loc de „pipa sa cu tutun” trebuie citit „câinele său”. Într-o ţară atât de dens populată, ar fi fost de aşteptat ca localnicii să prefere animalele de casă mai „comprimate” – peruşii, hamsterii sau peştişorii exotici – dar cel mai bun prieten al olandezului este maidanezul vesel şi vioi, care lasă bale şi se uşurează peste tot. Şi nu există limite în acest sens. Câinii au cale liberă în parcuri, magazine, cafenele şi restaurante.

Obsesia naţională pentru curăţenie suferă un grav lapsus atunci când vine vorba despre excrementele câinilor. Trotuarele devin veritabile trasee cu obstacole. Pentru pietoni, cuvântul de ordine e: lasă vitrinele, uită-te pe unde mergi şi lasă acasă pantofii cu tălpi reliefate. Pietrele din pavaj pe care sunt desenate un câine în exerciţiul funcţiunii, o săgeată şi cuvintele *In de Goot* („la canal”) sunt adulmecate şi ignorate. Or fi poligloţi locuitorii Olandei, dar câinii lor nu ştiu să citească nici măcar în olandeză.

Vârstnici

Alături de câini şi de copii, vârstnicii ocupă un loc de frunte în panteonul olandez – şi sunt ferm hotărâţi să rămână acolo. Dacă tânăra generaţie începe să bombăne despre „ciuma cărunt㔝, este ferm şi rapid pusă la respect. Forţa cărunt㠃 are grijă de acest lucru: după o viaţă întreagă de muncă, brigada celor cu vârsta de peste şaizeci şi cinci de ani a considerat că merită puţină distracţie, şi-a format propriul partid politic şi a obţinut şase locuri în parlamentul olandez. Din păcate, singurul punct asupra căruia au izbutit să cadă de acord membrii formaţiunii politice a fost vârsta lor înaintată. O serie de dispute au dus la dizolvarea partidului, iar cei şase au devenit independenţi şi se mulţumesc să se reprezinte pe ei înşişi şi să-şi expună opiniile de o viaţă.

Când nu militează pentru pensii mai mari, vârstnicii îşi fortifică plămânii într-o variantă „cărunt㔝 a Concursului Eurovision, străbat ţara pe biciclete şi, în general, se simt mai bine ca niciodată.

Excentrici

Este dificil să fii excentric în Olanda; spiritul de toleranţă face ca toate comportamentele bizare să fie redefinite ca normale. Regula de bază este aceea că orice comportament e acceptat atât timp cât nu este ne-*gezellig* sau nu dăunează afacerilor. Toată lumea ştie că nu trebuie să sari calul sau să-ţi apleci capul peste parapet, numai că la olandezi calul e mai mare, iar parapetul mai sus decât cele cu care sunt obişnuiţi majoritatea europenilor – poartă-te normal, şi aşa e destul de nebuneşte…

Imigranţi

Olanda este de mult un refugiu pentru cei care consideră că pe meleagurile lor apele sunt prea tulburi. Ca o naţiune de buni comercianţi ce sunt, olandezii ştiu că este în interesul lor să se arate flexibili când vine vorba despre aspectele delicate ale convingerilor de ordin politic sau religios. Cu secole în urmă, protestanţii au venit în Olanda din Antwerp (aducând cu ei meşteşugul prelucrării diamantelor), iar evreii din Portugalia (cu tot cu diverse rute comerciale secrete).

Astăzi, turci, surinamezi, indonezieni, marocani şi refugiaţi din ţările balcanice – pentru a nu aminti decât câţiva – trăiesc alături de olandezii get-beget. Locuitorii fostelor colonii, îndeosebi cei din Indonezia, s-au integrat în prezent în societatea olandeză, dar majoritatea celorlalţi nu pot spera decât la un trai „alături". Olandezii se retrag în *zuil*-ele lor şi îi îngrămădesc pe imigranţi în altul, destinat exclusiv acestora.

Fiece olandez îşi afişează cu insistenţă toleranţa faţă de refugiaţi şi străini, şi uneori chiar spune ceva despre modul în care ei au condimentat gastronomia locală şi specificul anumitor zone ale oraşului, adăugând că, totuşi, lucrurile sunt mai *gezellig* în limitele bine stabilite ale compartimentului tău. Dar în unele colţuri ale acestor rafturi separate au început să răbufnească murmure iritate despre străinii care le iau apartamentele şi slujbele şi despre faptul că, oricât de primitori ar fi olandezii, ţara lor este, din păcate, mult prea plină. Există temeri că modul de viaţă olandez este ameninţat. Fisura apărută în carapacea toleranţei s-a lărgit, iar oamenii au devenit mai stricţi atunci când trebuie să definească ce anume înseamnă să fii olandez.

Legea impune ca persoanele provenite din alte ţări să treacă printr-un proces de *inburgering* („aclimatizare" sau, mai exact, „încetăţenire") care presupune nu doar cursuri de limbă olandeză, ci şi o educaţie cu privire la modul în care funcţionează diverse sectoare ale societăţii olandeze şi la posibilităţile de adaptare. Străinii nu trebuie integraţi, ci asimilaţi. Aceasta este o tentativă de a împiedica obiceiurile străine deranjante să devieze prea mult de la normă.

Maniere şi etichetă

În Olanda, manierele ţin mai mult de caracterul afabil, decât de un formalism rigid. Scopul lor este acela de a crea o ambianţă *gezellig*, astfel încât fiecare să se poată relaxa şi să se bucure de compania celorlalţi. Chiar şi aşa, există capcane în care cei neavertizaţi riscă să cadă. Vă veţi da seama imediat că aţi călcat pe bec când atmosfera în jurul dumneavoastră va îngheţa brusc. Şi probabil că veţi fi rapid lămurit în privinţa cauzelor. Olandezii vă vor spune de obicei cu exactitate unde anume aţi greşit – moment în care va veni rândul dumneavoastră să vă simţiţi jignit de gura lor slobodă.

Saluturi

Când întâlnesc pe cineva pentru prima dată, olandezii zâmbesc, îi strâng mâna şi îşi rostesc numele. Strângerea de mână este una caldă, pe undeva între încleştarea de fier a germanilor şi atingerea scurtă a britanicilor. În curând, îşi spun unii altora pe numele mic, deşi nu chiar cu zelul manifestat de americani în această privinţă. Iar între timp se evaluează reciproc.

Colegii şi simplele cunoştinţe se limitează la strângerea de mână, cu o creştere a duratei şi a căldurii acesteia atunci când au o bună părere despre celălalt. Între prieteni, locul strângerii de mână este luat de săruturile olandeze: câte unul pe fiecare obraz şi un al treilea aşa, pentru siguranţă. Olandezii îşi strâng mâinile şi se sărută la venire şi la plecare de fiecare dată, fără excepţie, şi indiferent de sexul persoanelor implicate.

Atunci când întâmpinaţi pe cineva în Olanda, este indicat să aveţi la dumneavoastră şi ceva recuzită – mai precis flori şi cafea. Olandezii de ambele sexe oferă şi primesc flori din cele mai variate şi mai neînsemnate motive. Buchetele trec dintr-o mână în alta precum săruturile pe obraz. Următorul pas după saluturi, dacă circumstanţele o permit, este o ceaşcă de cafea.

Gesturi şi insulte

Fluturarea braţelor este un aspect al culturilor străine pe care olandezii nu l-au adoptat, însă degetul arătător clătinat a mustrare în faţa extravaganţei, a intoleranţei ori a leneviei reprezintă un reflex naţional irepresibil. În clipele de extremă iritare, arătătorul clătinat se poate retrage, lăsând loc degetului mijlociu ridicat sau unui gest de lovire uşoară a frunţii, ca semn al sănătăţii mentale îndoielnice.

Verbal, olandezii îşi exprimă dezgustul blestemând lucrurile în numele lui Dumnezeu şi se insultă reciproc cu referiri neînfrânate la organele genitale şi la diverse funcţii corporale. Această formă de abuz verbal este uneori dificil de deosebit de exprimarea afecţiunii. *Schhetje* (băşinică) sau *drolletje* (răhăţel mic), de pildă, sunt termeni de alint.

Nu pune mâna!

Frugalitatea caracteristică îi limitează pe olandezi la o singură prăjitură la cafea. Acceptaţi o a doua felie (în improbabila eventualitate că vi se oferă una) şi veţi fi ţinta aceleiaşi dezaprobări tăcute pe care aţi stârni-o dacă aţi începe să vă înşiraţi problemele când un englez v-ar saluta cu obişnuitul *How are you*?[3]

Dacă la paharul de aperitiv întindeţi mâna după o măslină sau o alună, veţi fi de asemenea privit cu ridicări de sprânceană. Distribuirea acestor delicatese cade exclusiv în sarcina gazdei. Dar dacă, invitat la masă de nişte străini fiind, este îndemnat cu formula „Serveşte-te singur!", olandezul va sfârşi masa ori stânjenit, ori flămând, ori amândouă.

Cu sau fără U

Pe măsură ce parcurg drumul de la simple cunoştinţe la prieteni, olandezii renunţă la *U* (dumneavoastră), în favoarea mai apropiatului *je* sau *jij*. În general, fac acest pas mai repede decât germanii, iar mulţi tineri nu mai folosesc deloc *U*. Dar numărul vârstnicilor şi al şefilor care se aşteaptă încă să li se vorbească cu *U*, chiar dacă discuţia are un ton amical, este mare. Majoritatea olandezilor apelează la tot felul de artificii, ascunzându-se în dosul unor complicate structuri de exprimare, până când cineva scapă din întâmplare un *je*, doborând astfel barierele.

În magazine, faptul că vânzătorul vi se adresează cu *U* în loc de *je* constituie un întristător indiciu că aţi sărit deja pârleazul spre vârsta mijlocie. Mulţumirile sunt exprimate de obicei folosind *U*. Copiii olandezi sunt învăţaţi să „spună mulţumesc în două cuvinte” – adică *dank u*, nu *bedankt* (o prescurtare a sintagmei „ţi se mulţumeşte”, care exclude, în mod convenabil, pronumele). Corespondenţa de afaceri nu trebuie niciodată să ducă lipsă de *U*, iar a începe o frază într-o scrisoare cu pronumele *Ik* („eu”) denotă o aroganţă inacceptabilă.

Cozi

Aşteptarea la coadă este în Olanda un produs de import care nu s-a bucurat de foarte mult succes. În oficiile poştale şi băncile aglomerate, cozile pot fi controlate cu ajutorul bonurilor de ordine şi al numerelor afişate electronic; clienţii se foiesc de colo-colo până când le vine rândul. În absenţa acestui tip de tehnologie, se aşază la coadă, dar factorul cu adevărat important nu este atât ordinea persoanelor, ci mai degrabă distanţa dintre cel care a ajuns la ghişeu şi următorul client care aşteaptă la rând.

Olandezii nutresc un profund respect pentru intimitate şi toată lumea se aşteaptă să lăsaţi cel puţin un metru între dumneavoastră şi cel care cumpără timbre ori retrage bani la ghişeu. De multe ori există şi o linie trasată pe podea, dincolo de care nu trebuie să treceţi. În magazine, cozile au un caracter mai abstract. Când intră într-un magazin, olandezii privesc în jur şi iau notă de cei aflaţi acolo înaintea lor. Vânzătorii se eschivează de orice responsabilitate în acest sens, mulţumindu-se să întrebe „Cine urmează?” şi lăsând clienţii să-şi afirme întâietatea – lucru pe care aceştia îl fac fără ezitare. Când vine vorba însă de trenuri, autobuze şi tramvaie, cuvintele de ordine sunt coatele, umbrelele şi muşchii tari.

[3] Formulă standard de salut în rândul britanicilor, literal „Ce mai faci?”, care nu necesită ca răspuns decât un alt How are you sau un simplu Fine, thank you („Bine, mulţumesc”) (n. tr.).

Cultură

Un melanj asortat

Din punct de vedere cultural, olandezii sunt aidoma coţofenelor: stau mereu cu ochii pe tendinţele culturale ale altora şi prind din zbor tot ce-i nou şi strălucitor. Asta înseamnă că, în loc să aibă o cultură indigenă, au devenit consumatori vorace ai culturii tuturor celorlalţi, deci nişte adevăraţi europeni, ale căror toane şi capricii culturale nu cunosc limite. Olanda acţionează ca un uriaş burete cultural.

Rafturile librăriilor sunt bine dotate cu volume din Marea Britanie, Germania, Statele Unite şi Franţa, adesea în limbile originale. Cărţile străine sunt recenzate în presa olandeză cu mult înainte ca traducerile să apară pe piaţă. Muzica provenită din toate colţurile lumii se revarsă de la combinele localnicilor (olandezii deţin mai multe CD-uri pe cap de locuitor decât oricare alt popor). Sălile de teatru sunt pline la reprezentaţiile unor piese germane ori musicaluri britanice, iar publicul se înghesuie să vadă filme spaniole şi italiene. Nici măcar clişeele olandeze naţionale nu au în exclusivitate rădăcini locale. Saboţii sunt purtaţi şi în alte regiuni nordice noroioase, porţelanul de Delft este o imitaţie a celui chinezesc, iar laleaua a fost adusă din Turcia.

Cu patru secole în urmă, în anii epocii de aur a Ţărilor de Jos, cum nu aveau piaţă de desfacere (trăind într-un stat protestant) pentru sfinţi şi fecioare, artiştii olandezi au început să imortalizeze pe pânză persoanele din jur şi pe ei înşişi. Rezultatul a fost o ilustrare fidelă şi detaliată a timpurilor şi a vieţii lor. Niciodată n-a mai izbutit arta olandeză să fie atât de olandeză ca atunci.

Abstracţionistul Mondriaan – care a preferat să renunţe la un „a” din numele său, pentru a-i conferi o sonoritate mai franceză şi ale cărui lucrări reprezentând grupuri de linii verticale şi orizontale s-au inspirat din peisajul olandez – a emigrat în America, opera sa intrând în patrimoniul universal. Astăzi, în Olanda trăiesc mai mulţi artişti pe centimetrul pătrat decât oriunde altundeva în Europa. În grădinile din zonele suburbane răsar sculpturi ciudate, iar interioarele clădirilor publice sunt decorate cu picturi impenetrabile. Oraşele mari au „biblioteci de artă” de unde amatorii pot împrumuta opere originale, pentru a le expune acasă. Acestea sunt lucrări ale artiştilor în devenire şi au fost susţinute financiar de consiliul

municipal sub forma unei subvenţii ferite de ochii lumii pentru arta modernă.

Fideli tradiţiilor mercantile, olandezii se pricep de minune să adapteze produsele culturale ale altor popoare şi să le sporească valoarea. Orchestra Regală Concertgebouw este de mult una dintre cele mai apreciate din lume, fiind recunoscută îndeosebi pentru interpretarea lucrărilor lui Gustav Mahler, compozitor austriac.

Olandezii nu se dau în lături de la a deturna talentele străine pentru a le conduce instituţiile culturale. În primii ani ai noului mileniu, Orchestra Concertgebouw avea ca dirijor un italian, directorul Muzeului Van Gogh era scoţian, ansamblul naţional de balet avea în frunte un canadian, iar opera era condusă de un franco-libanez.

Acelaşi spirit de aventură, inovaţie şi apetit pentru lucrurile deosebite care i-a animat pe negustorii Companiei Olandeze a Indiilor de Est alimentează acum arhitectura şi designul olandez. Studenţii sunt găzduiţi în apartamente amenajate în containere navale abandonate; ansamblurile de birouri de la periferia oraşelor au clădiri cu margini ciudate, linii torsionate sau formă de pantof de sport. Publicul perplex este tratat cu bufonerii artistice precum o pleaşcă de ouă sintetice prăjite (cu gălbenuşurile cât nişte igluuri) întinsă de-a latul unei pieţe publice, sau mesaje din neon licăritor de genul Hahahahahahahaha.

Presă

Olandezii sunt cititori avizi ai ziarelor, pe care majoritatea nu le cumpără de la chioşcuri, ci le primesc la domiciliu, pe bază de abonament. Aşa că le citesc în general acasă, nu în mijloacele de transport în comun. Generaţii întregi rămân loiale aceloraşi ziare, îndeosebi unora ca *Trouw* sau *Het Parool,* urmaşele presei clandestine care a înflorit în timpul ocupaţiei naziste.

Exceptând *De Telegraaf* (o publicaţie de scandal), ziarele au o notă raţională şi lipsită de senzaţional. Ciudăţeniile murdare care abundă în tabloidele britanice sunt mult diluate în presa olandeză, unde intimitatea este respectată. Speculaţiile deşănţate şi poveştile de groază sunt de domeniul revistelor ieftine, citite de obicei la spălătorii, la coafor, lângă tejgheaua barului ori în sala de aşteptare a dentistului.

Cafenelele oferă teancuri de reviste şi ziare, astfel că, dacă ajungeţi mai devreme, aveţi timp să vă formaţi o opinie pe baza căreia să discutaţi întreaga seară. Lectura presei face de asemenea posibil ca viaţa să fie *gezellig* chiar dacă sunteţi singur. Nimeni nu se va plânge dacă staţi o după-amiază întreagă cu o ceaşcă de cafea în faţă, citind din scoarţă-n scoarţă toate ziarele şi revistele din dotarea cafenelei.

Literatură

Literatura este singurul domeniu în care cultura olandeză a rămas la stadiul insular, fiind inaccesibilă ca urmare a limbii de neînţeles pentru majoritatea celorlalţi europeni. Paradoxal, aceasta este insula pe care climatul cultural naţional se bucură de cea mai bună sănătate. Fiecare olandez scrie un roman. Producătorii talk-show-urilor de la televiziune par a avea la dispoziţie un număr nesfârşit de scriitori. Numele afirmate ale genului, precum Frederick Hermans, reuşesc tiraje de peste cinci sute de mii de exemplare la primele ediţii, şi chiar nouveniţii vând cărţi cu zecile de mii. Iar lumea anglofonă începe să ia act de existenţa lor. Lucrările unor scriitori precum Cees Nooteboom, Arthur Japin şi Harry Mulisch au fost traduse cu succes, iar vinietele create de Simon Carmiggelt îi aduc pe cititorii străini cât mai aproape posibil de *gezelligheid*.

Olandezii îşi încep incursiunile în cultura străină la o vârstă fragedă. Ursuleţul Winnie-the-Pooh şi locuitorii de pe Strada Sesame stau alături de indigeni precum Jip şi Janneke – un băiat şi o fetiţă care locuiesc în case învecinate şi se întâlnesc prima dată frecându-şi năsucurile prin gardul viu despărţitor. Jip şi Janneke sunt năzdrăvani, dar învaţă mereu cum să se poarte cuviincios şi să fie prietenoşi. Ei ocupă un loc aparte în inima olandezilor, iar siluetele lor sunt prezente pretutindeni, de la uşile toaletelor până pe ceştile de cafea.

Pe lângă Jip şi Janneke, literatura olandeză pentru copii este populată de fiinţe de o sfinţenie covârşitoare – de la băieţelul care salvează lumea ţinându-şi degetul într-o găurică din dig, până la Dik Trom, un ţărănuş grăsan cu o inimă de aur, care îi ajută întotdeauna pe orbi şi pe săraci. Dik nu e deloc plăcut la vedere, dar pe dinăuntru – aşa cum părinţii lui le reamintesc mereu tuturor – „este un băieţel cu totul deosebit, şi nimeni nu se îndoieşte de asta”. Iar micii olandezi cresc convinşi că sunt nişte Dik Trom europeni.

Destindere şi distracţii

Deşi munca îndârjită este o povară necesară, olandezii o duc cu uşurinţă. Ei lucrează mai puţine ore anual decât orice altă naţiune occidentală (în medie 1 340, comparativ cu 1 467 în Germania şi 1 820 în Statele Unite ale Americii), şi se află pe primul loc în lume când vine vorba despre procentul din forţa de muncă (33%) dispusă să lucreze doar câteva zile pe săptămână. Când iau o pauză de la această muncă sârguincioasă, olandezii se relaxează la o ceaşcă de cafea. La ocazii speciale, ei pot face asta şi acasă la prieteni (unde aduc obligatoriul buchet de flori şi ingurgitează reglementara unică bucată de prăjitură), dar de cele mai multe ori se reunesc la cafenele. Cafeneaua locală este un fel de salon de primiri al comunităţii, confortabil şi plin de oameni care şi-au părăsit propriile saloane (goale şi imaculate, cu perdelele trase în lături, pentru ca toată lumea să poată privi înăuntru).

Cerinţa fundamentală pentru a putea face parte din societatea de cafenea este să ai o părere proprie. Înarmat cu cel puţin o opinie, olandezul poate petrece o seară întreagă relativ ieftin, angajat într-o nesfârşită bătălie verbală la o ceaşcă de cafea sau – pe măsură ce orele trec – la un pahar de bere. Numai un important meci de fotbal derulat zgomotos la televizorul din colţ poate să întrerupă fluxul conversaţiilor.

Vacanţe

Olandezii consideră că o perioadă petrecută departe de clima natală este esenţială pentru sănătatea şi stabilitatea lor mentală şi vorbesc adesea despre necesitatea imperioasă pe care „vitamina V” (V de la vacanţă) o reprezintă pentru starea lor de bine. Ei preferă să meargă în concediu în locuri în care să poată sta la soare, aşa că se îndreaptă spre dealurile Franţei ori spre coastele însorite ale Greciei şi Spaniei. Succesul unei vacanţe olandeze este apreciat în funcţie de nuanţa bronzului rezultat şi de numărul zilelor în care n-a plouat.

Chiar şi persoanele care trăiesc din ajutorul de şomaj primesc o indemnizaţie anuală pentru vacanţă, aşa că se pot duce să stea la soare undeva şi să contracareze efectele stresului de a fi şomer. Pentru asta, serviciile sociale plătesc clienţilor o sumă lunară mai mică decât cea care li s-ar cuveni, punând astfel în aplicare un sistem forţat de economisire, graţie căruia oul vacanţei se cloceşte la vreme (iar autorităţile, fireşte, încasează dobânda pe care sumele respective o acumulează între timp). Iar dacă angajaţilor li se întâmplă să cadă pradă unor crize de *overspanning* (literal, „suprasolicitare”) când situaţia devine dificilă, un bilet din partea medicului le oferă bieţilor extenuaţi scutire de muncă pentru câteva luni sau chiar ani, cu plata aproape integrală, pentru a se recupera.

Dar pasul peste graniţă, în căutarea unor ţinuturi mai însorite, este momentul în care aventura încetează. În toate celelalte privinţe cu excepţia vremii, olandezii preferă ca vacanţa lor să fie cât mai *gezellig* şi mai olandeză cu putinţă. Iar cea mai sigură modalitate de a te asigura de acest lucru este să-ţi iei casa cu tine: există în Olanda aproape o jumătate de milion de rulote. Uneori, cartiere întregi pleacă împreună pentru a crea un colţişor *gezellig* în cine ştie ce camping din străinătate, care devine astfel pentru totdeauna olandez.

Turismul cu rulota are încă un avantaj – acela de a fi ieftin. Chiar dacă se avântă să închirieze un apartament de vacanţă, familiile olandeze au grijă să-şi îndese în portbagajul maşinii saci de cartofi şi alte provizii indigene, pentru a-şi proteja stomacul şi buzunarele şi a se asigura că nu vor fi nevoiţi să cheltuiască prea mult pe drum.

La începutul verii se pot vedea chiar mesaje în supermarketuri, prin care clienţii sunt îndemnaţi să-şi facă proviziile de rigoare înainte de a pleca spre costisitoarele tărâmuri străine. Francezii se plâng că olandezii îşi aduc cu ei chiar şi *apa.* (Iar această parcimonie nu se limitează doar la cei

care preferă campingul. La un moment dat, Gambia a interzis accesul turiştilor olandezi pe teritoriul său, pe motiv că aceştia îşi aduceau cu ei toată mâncarea necesară şi deci nu contribuiau cu nimic la economia locală.)

„Da, dar…" (ar replica un olandez), pe de altă parte, a mai rămas ceva din spiritul de aventură caracteristic epocii de aur a Olandei. Forţa care, cu secole în urmă, i-a impulsionat pe olandezi să exploreze regiuni necunoscute de pe glob îi animă şi astăzi, împingându-i spre tărâmuri îndepărtate. Duceţi-vă să escaladaţi de unul singur cine ştie ce pisc din Himalaya sau să străbateţi în canoe vreun izolat râu tropical, şi cuplul pe care îl veţi zări apărând în cale, cu tot echipamentul *degelijke* (perfect adecvat), cu ghiduri turistice în trei limbi şi vorbind la perfecţie dialectul local va fi în mod sigur olandez.

Sport

Majoritatea olandezilor par a se mulţumi cu exerciţiul fizic reprezentat de mersul zilnic pe bicicletă, dar înconjuraţi fiind de atâta apă, se pricep bine la înot, astfel că multe medalii olimpice de aur le aparţin.

Iarna, mulţi ies să patineze. Când afară se face foarte frig, olandezii îşi ascut patinele şi nu mai vorbesc despre nimic altceva în afară de *elfstedentocht* – un maraton care se desfăşoară pe canalele îngheţate care leagă unsprezece oraşe din provincia Friesland. Fiorul anticipativ stârnit de întrebarea dacă îngheţul va fi suficient de întins este aproape la fel de incitant ca întrecerea în sine – fapt pozitiv, ţinând seama că rareori se face suficient de frig pentru ca *elfstedentocht* să poată fi organizat.

Nevoiţi să facă faţă terenului lor plat, olandezii au inventat câteva sporturi proprii. Împinşi de disperare, membrii Clubului Montan Olandez îşi petrec sfârşiturile de săptămână căţărându-se pe faţadele clădirilor înalte sau pe „ziduri de escaladă" special construite (şi foarte rentabile din punct de vedere comercial). Alţii optează cu sutele pentru „ascensiunile montane pe orizontală" – marşuri prin nămolul negru, vâscos şi înalt până la şold de pe ţărmul frisian. După ce mărşăluiesc astfel ore la rând, îşi fac bagajele şi pleacă înapoi, acasă. La începutul lui august puteţi urmări un alt sport de sorginte locală: statul pe prăjini. Bărbaţii se cocoaţă în vârful unor prăjini în marea Nordului şi stau acolo până când cad. Ultimul care cade este câştigătorul. Rezistenţa la disconfort salvează aceste sporturi de orice tendinţă necalvină spre frivolitate.

După o consistentă şi sănătoasă masă olandeză, nimic nu e mai potrivit decât o ieşire în aer liber, pentru un strop de *uitwaaien* (o „vâjâială") – o plimbare în bătaia vântului aşa, de amuzament. Când vine vorba de a-i privi pe alţii cum se îndârjesc împotriva stihiilor şi unii împotriva celorlalţi, olandezii preferă fotbalul înaintea oricărui alt sport. Au existat cazuri în care meciuri importante au dus la încheierea prematură a şedinţelor în consiliile municipale şi nu de puţine ori suporterii au sărbătorit victoria prin ieşiri în stradă interzise în mod oficial. În timpul sezonului fotbalistic, meciurile eclipsează vremea ca subiect de conversaţie, iar telecomanda televizorului se umple de praf în spatele canapelei, deoarece televizorul rămâne tot timpul pe canalul de sport.

Televiziune

Olanda deţine una dintre cele mai vechi şi mai extinse reţele de cablu TV din lume. Aproape în fiecare locuinţă olandeză sunt receptate posturile naţionale engleze, germane, franceze, belgiene şi italiene, plus o gamă variată de canale locale şi specializate – un veritabil festin, din care olandezii se pot servi după bunul plac. Iar acest lucru se potriveşte perfect cu structura lor culturală. Televiziunea prin cablu este expresia modernă a ceea ce olandezii fac de secole; naţiunea lor este cea mai bună din lume la slalomul printre culturi.

Posturile olandeze oferă un meniu combinat de filme străine, emisiuni de jocuri îndoielnice, telenovele trase de păr şi talk-show-uri. Olandezilor le place să-i privească pe alţii discutând, contrazicându-se şi exprimându-şi părerile astfel încât producţiile de tip talk-show au cote ridicate de audienţă. Cele mai populare sunt transmise în direct din cafenele – o ilustrare pe micul ecran a ceea ce fac olandezii în mod obişnuit, atunci când nu se uită la televizor.

Sex

Preferinţa olandezilor pentru deschidere şi transparenţă aruncă o lumină vie asupra unui domeniu care pentru multe alte popoare este înceţoşat şi închistat: sexul. Englezii, mai cu seamă, sunt uimiţi de strălucirea ei. Deoarece este o chestiune atât de bine plasată în lumina reflectoarelor, sexul face parte în aceeaşi măsură, pentru olandezi, atât din lumea limpede a raţiunii, cât şi din cea mai înşelătoare, a pasiunii. Un bordel din sud anunţă că organizează zile speciale pentru persoanele cu dizabilităţi fizice. Un crainic TV în costum cu cravată poate discuta liber despre necesitatea sexului protejat, în vreme ce în fundal se desfăşoară scene fierbinţi dintr-o „Orgie a sexului protejat" filmată în direct. Liderul ras în cap al unui club de sadomasochişti este intervievat (în pat) nu cu privire la activităţile colegilor săi, ci despre modul de organizare a clubului.

În privinţa relaţiilor personale, olandezii sunt la fel de deschişi. O revistă cu circulaţie naţională are o rubrică în care cuplurile pozează goale (figurile şi numele de familie fiind şterse) şi discută liber despre atributele fizice ale fiecăruia. Cele mai urmărite programe de televiziune sunt cele în care perechile care s-au despărţit se împacă (sau nu, după caz) în faţa naţiunii întregi.

Umor

Umorul olandez este stârnit mai degrabă de pozne şi harababură decât de acrobaţiile verbale. Un ins căruia i se rupe scaunul sub el şi cade pe jos va isca mai multe hohote de râs decât cel mai ingenios calambur. Unchiul Theo care dispare şi reapare sub fusta mătuşii Miep e mult mai gustat decât schimbul de replici hazoase în jurul mesei. Aplecarea spre această jovialitate robustă reflectă o vână brută a olandezilor. O porţie zdravănă de umilinţă şi suferinţă îi face să se ţină cu mâinile de burtă de atâta râs. În ciuda dispreţului lor pentru tot ceea ce este german, se dau în vânt după *Schadenfreude* (distracţia stârnită de ghinionul altora).

Un dram de obrăznicie şi încălcarea vechilor tabuuri sunt de asemenea ingredientele obişnuite ale unui sănătos hohot de râs. Dacă nu le-ar fi atât de teamă să nu dea dovadă de ceea ce se cheamă incorectitudine politică, olandezii l-ar adora pur şi simplu pe Benny Hill. Şi mulţi chiar îl adoră în secret.

Genurile mai rafinate de umor olandez au un caracter sec şi se bazează pe absurd şi pe răsturnarea cu susul în jos a valorilor sociale. Uneori, acest lucru devine un soi de toană naţională, care determină consiliile orăşeneşti să acopere vagoanele de tramvai cu desene şi caricaturi, dar există unele filoane ale acestui tip de umor care îi lasă pe străini cu gura căscată: „Dumnezeule!” strigă un recent îmbogăţit zărind rochia de seară a gazdei sale şi amuţind orice conversaţie în jur. „Ce material elegant! Ai putea croi o rochie excelentă din el!”

Olandezii sunt prea sinceri pentru a se deda la ironii. Vor lua în sens propriu tot ce le spui şi vor interpreta alesele tale cuvinte ironice ca fiind o greşeală, o insultă sau un sarcasm. Dar au şi ei aceeaşi abilitate înnăscută a englezilor de a face haz de ei înşişi: „Cine a inventat sârma de cupru? – Doi olandezi care se luptau pentru un *stuiver* (o monedă divizionară din aramă).”

Mâncare şi băutură

Ce şi unde se vinde

Hipermarketurile, megamarketurile şi maximarturile au atractivitatea lor, însă zonele comerciale mari, cu caracter impersonal, nu sunt tocmai preferatele olandezilor. Prăvăliile mici, specializate, de cartier, sunt mai *gezellig*, iar piaţa din colţul străzii este, probabil, mai ieftină. Majoritatea olandezilor fac cumpărături zilnic, nefiind adepţii metodei angro, şi speră ca între timp să mai sporovăiască puţin şi poate chiar să bea o cafeluţă.

Olandezii îl salută afabili pe vânzător la intrarea în magazin, iar la plecare îi adresează un *Tot ziens* („Pe curând"). Când le vine rândul să fie serviţi, se aşteaptă să le fie acordat tot timpul din lume pentru a alege în voie. Să guşti brânza înainte s-o cumperi, să-i ceri sfatul vânzătoarei şi să te hotărăşti dacă vrei o bucată tăiată drept ori una oblic – totul face parte din savoarea momentului. În faţa magazinelor, flaşnete viu colorate revarsă melodii ce conferă unei activităţi banale un aer festiv.

Sindicatele locale au impus o limită asupra programului de funcţionare. Magazinele olandeze sunt deschise sâmbăta după-amiaza, aleg dacă vor sau nu să deschidă şi duminica şi sunt închise luni dimineaţa, când, oricum, prea puţini le-ar trece pragul.

După ora de închidere puteţi găsi tot ce vă doriţi, de la *chorizo* la şampanie, la „magazinul non-stop" din cartier, care deschide atunci când toate celelalte trag obloanele. Florile – elemente esenţiale pentru relaţiile sociale ale olandezilor – se vând la orice oră din zi şi din noapte la chioşcurile stradale, la magazinele non-stop şi chiar la benzinării. Cafeaua, un alt sine-qua-non olandez, poate fi cumpărată din cele mai neaşteptate locuri, inclusiv de la măcelării.

Festinuri

Erasmus, marele umanist olandez din secolul al XVI-lea, observa cu privire la compatrioţii săi că „nu sunt predispuşi la nici un viciu grav, cu o singură excepţie – anume că se dedau puţin la plăceri, îndeosebi la cea a ospeţelor”. Patru secole mai târziu, capacitatea olandezilor de a ingurgita mâncare şi băutură este la fel de impresionantă. În gastronomia locală, cantitatea este la fel de importantă ca şi calitatea. Preparatul naţional, *hutspot*, este o tocană bine fiartă, servită localnicilor înfometaţi după asediul oraşului Leiden, care necesită şi azi o stare similară de înfometare pentru a putea fi cu adevărat apreciată.

Micul dejun olandez este compus din cafea (din abundenţă), pâine, brânză, fulgi de ciocolată (pentru a-i presăra pe pâine şi, prin urmare, pe toată masa), şi încă o ceaşcă de cafea. Prânzul constă în cafea şi un *broodje* – un corn cu brânză sau şuncă, ori servit *gezond* („sănătos”, adică uns cu brânză bogată în colesterol, o frunză de salată şi un ou pe deasupra). Pe lângă cafea, prânzul include şi un pahar mare de lapte sau, şi mai bine, lapte bătut consistent.

Între mesele principale, există şi una sau două pauze pentru cafea. Pe la mijlocul după-amiezii puteţi să vă daţi întâlnire cu un amic la o ceaşcă de cafea, caz în care veţi savura şi un mic *gebakje* – de obicei o felie de tartă cu mere şi frişcă. În mod ciudat, în această ţară a laptelui şi brânzeturilor, unicul sortiment de frişcă disponibil este ceva subţire şi apos, ori o spumă aerată fără nici un gust. Cina e luată devreme, în jur de ora 18 sau 19, pentru a avea suficient timp ca mai târziu să dai o tură pe la cafeneaua din colţ, pentru o bere ori o ceaşcă de cafea.

Între mese, olandezii devorează cantităţi considerabile de cartofi prăjiţi înmuiaţi în maioneză sau, dacă sunt mai arţăgoşi, serviţi *oorlog* (literal, „război”), adică unşi cu ketchup, maioneză şi încă unul sau două sosuri de alt fel. Dacă nu au poftă de cartofi, olandezii se opresc la un chioşc stradal, pentru un hering crud înghiţit la repezeală: ţii peştele de coadă, laşi capul pe spate şi-i dai drumul pe gât aşa, întreg. Este o experienţă la care puţini străini se supun de bunăvoie.

Masacrarea legumelor

Belgienii prăjesc, nemţii murează, englezii fierb, iar olandezii pasează – mai ales varza şi cartofii, dar şi andivele şi mazărea pot fi pasate şi amestecate într-un *stamppot* gros. Având de obicei o culoare gri-alburie cu punctişoare verzi şi consistenţa betonului parţial solidificat, *stamppot* este servit cu ceva carne.

În gastronomia olandeză tradiţională, nici o masă nu este considerată completă fără puţină carne. Chiar şi supa de mazăre (care trebuie să fie atât de groasă încât să-ţi poţi înfige lingura în ea) este servită cu bucăţele plutinde de cârnaţi şi şuncă. Peştele deţine statutul onorific de produs vegetal: secţiunea „vegetariană" din meniul unui restaurant olandez tradiţional conţine invariabil şi preparate din cod. În gospodăriile olandeze, întrebarea „Ce mâncăm diseară?" primeşte ca răspuns „Broccoli", „Spanac" sau ce altă legumă există în casă în seara respectivă; carnea este subînţeleasă, nu opţională.

Nici măcar salatele nu scapă de pasare. Salata olandeză conţine în proporţie de 90% cartofi şi maioneză, iar restul de 10% e ceva care îi dă mai degrabă numele, decât gust sau aromă. În consecinţă, majoritatea salatelor au o culoare alb-gălbuie, deosebirea între ele putând fi făcută doar citind eticheta. Inovaţiile în acest domeniu au adăugat în gama coloristică galbenul virulent (salata de pui cu sos de curry) şi rozul pal (creveţi).

Arome exotice

„Gastronomia de fuziune” era la ordinea zilei în Olanda cu câţiva ani înainte de a deveni la modă în restul Euopei. Bucătăria tradiţională olandeză, aidoma culturii indigene, s-a reinventat în forma unui melanj al influenţelor străine. Franţa a fost ochită prima, apoi fostele colonii din Indonezia, urmate de bucătăria mediteraneeană şi de cea orientală. Celebrităţile britanice din domeniu au avut şi ele un oarecare impact, prin intermediul posturilor receptate prin cablu. Astfel a apărut o „nouă gastronomie olandeză”, care oferă delicatese precum *cannelloni* de măr cu ţipar afumat şi un strop de *foie gras.*

Curajoasele tentative de ripostă ale bucătăriilor străine au înregistrat un oarecare succes. Restaurantele cu specific etnic abundă, fiind însă adaptate la gusturile olandeze. Preparatele tip curry diferă de tocăniţe doar prin culoare, iar reprezentanţii gastronomiilor recunoscute pentru delicateţea porţiilor servite, precum cea japoneză, au învăţat să prepare porţii mai mari şi să adauge mai multă carne de vită în meniu. Aşa-numita *nouvelle cuisine* nu a avut niciodată succes în Olanda. Pe lângă faptul că oferă porţii firave, raportul calitate/preţ nu e mulţumitor.

Cel mai popular preparat străin este, de departe, indonezianul *rijsttafel* – o feerie de orez cu o sumedenie de garnituri ce satisfac instinctul olandez de îmbuibare. *Rijsttafel* îşi are originile în vremurile coloniale, când olandezii stabiliţi în actuala Indonezie au considerat că porţiile locale sunt prea meschine, iar bucătarii inventivi au replicat răsturnând pe masă întregul conţinut al cămării.

Băuturi

Atunci când nu beau cafea, olandezii deşartă cantităţi enorme de bere, dar o fac delicat, din pahare înguste, în care încap doar câteva înghiţituri. Băutorii înveteraţi grăbesc lucrurile adăugând un gin şi obţinând astfel un *kopstoot* („durere de cap”).

Jenever, strămoşul ginul britanic, a fost inventat de un medic olandez ca diuretic şi păstrează încă un iz medicinal. Este servit în pahare mici pline până la buză, astfel că pentru a lua prima înghiţitură trebuie să-ţi lipeşti bărbia de masă. Apoi dai restul pe gât dintr-o singură sorbitură. Dacă ai noroc, te alegi cu *Amsterdammertje*: dacă ultimii stropi de *jenever* din sticlă nu îţi umplu paharul, îl bei gratis şi primeşti încă o porţie. *Jenever* poate fi *oud* (vechi şi slab) sau *jong* (tânăr şi tare), uneori fiind aromat cu lămâie sau mure.

Advocaat este o băutură mai specială şi necesită un gust cultivat. Este un soi de cremă de ouă alcoolizată, preparată din ouă crude şi coniac, este servită în pahar, dar cel mai bine e s-o ataci cu lingura şi ar avea mai mult haz ca sos turnat pe îngheţată.

Locul preferat pentru un pahar este „cafeneaua maronie” (una în care pereţii şi tavanul sunt înnegriţi de la zecile de ani de fum de ţigară), deşi, în zilele reci de iarnă, olandezii îşi încălzesc sângele cu o vizită scurtă la *proeflokaal*. Acestea erau odinioară spaţii de degustare gratuită, amplasate lângă localul unui comerciant de *jenever*. Astăzi trebuie să plăteşti ce consumi, dar procedura este în mare aceeaşi: intri, bei şi ieşi.

Sănătate şi igienă

Nenumăratele ceşti de cafea plus ronţăitul frecvent al biscuiţilor şi al feliilor de brânză grasă îşi pot lăsa amprenta asupra arterelor şi venelor. Şi cu toate că bolile cardiace sunt principala cauză de mortalitate în ţara lor, olandezii sunt robuşti din fire, având în medie o durată de viaţă mai mare decât a tuturor celorlalţi europeni. Ei pun acest lucru pe seama sănătăţii lor înnăscute, moştenite de la vânjoşii înaintaşi fermieri, şi ca atare continuă să se îmbuibe.

Sfatul pe care medicul olandez i-l adresează invariabil oricărui pacient la prima sa vizită în cabinet este acela de a aştepta şi a vedea cum evoluează lucrurile, de a „lăsa natura să-şi urmeze cursul" şi a-i permite organismului să se vindece singur (sfat ce nu pare a ţine seama de faptul că în general cursul firesc al naturii este spre moarte şi că datoria unui medic ar fi aceea de a interveni). Străinii sunt scandalizaţi, deseori în mod justificat, atunci când afecţiunile se dovedesc a fi ceva serios. S-ar mai putea linişti însă la gândul că s-ar putea pregăti şi ei în domeniu, deoarece în această ţară egalitaristă, admiterea la şcolile de medicină se bazează mai degrabă pe un sistem de tip loterie, decât pe aptitudini reale.

Dacă medicii lor au încredere în constituţia robustă din fire a pacienţilor, femeile olandeze au o abordare similară atunci când vine vorba despre naştere. Aproape jumătate dintre copiii olandezi sunt aduşi pe lume acasă şi puţine femei folosesc anestezice sau analgezice în timpul travaliului. Chiar şi cele care nasc în spital sunt externate după o zi sau două, ba uneori chiar după numai câteva ore de la naştere. Natura şi un recent sondaj internaţional concordă: Olanda este una dintre cele mai sigure ţări pentru aducerea pe lume a copiilor.

Dinţii, pe de altă parte, constituie subiectul unor intense preocupări. Stomatologii frezează şi plombează, dar la fiecare cabinet există şi un „igienist al gurii", a cărui datorie este aceea de a se achita de străvechile activităţi de periere, frecare, curăţare şi polizare. Costurile se adună, iar asigurările de sănătate nu acoperă întotdeauna facturile. În ciuda acestor eforturi şi cheltuieli, olandezii tot nu se pot lăuda cu dinţii impecabili şi strălucitori ai americanilor. La fel ca în lupta lor cu marea, toată această tevatură nu face decât să menţină lucrurile intacte şi în funcţiune.

Deşi petrec ore întregi curăţindu-şi casele, olandezii preferă să treacă peste igiena personală cât mai repede cu putinţă. Duşul are câştig de cauză în faţa băii în cadă, fiind mai ieftin şi mai rapid. Camerele de baie sunt mici; în multe dintre ele

poţi folosi în acelaşi timp duşul şi WC-ul, economisind astfel timpul. Uneori nu există loc nici pentru o chiuvetă, aşa că pentru spălat pe dinţi şi bărbierit este folosită cea din bucătărie. Acest lucru nu constituie o problemă în gospodăriile olandeze, deoarece nu vei găsi niciodată vase murdare lăsate în aşteptare.

Spălatul pe dinţi este singura parte a procesului de igienizare asupra cărora olandezii mai zăbovesc, dar acest lucru este perceput ca o investiţie împotriva scandaloaselor note de plată ale stomatologului. O panoplie întreagă de periuţe, scobitori, oglinzi dentare şi răzuitoare susţin bătălia împotriva tartrului şi a ravagiilor provocate de cofeină. Acestea stau alături de sticluţe cu remedii homeopatice (acoperite de asigurările medicale), care ajută natura să-şi urmeze cursul atunci când ea dă semne de lâncezeală. Nu departe de ele se află şi ciudata pomadă ori poţiune moştenită (împreună cu toate genele acelea sănătoase) de la strămoşii rurali; *uierzalf*, un balsam calmant preparat din uger de vacă, este preferatul multora.

Obiceiuri şi tradiţii

Olandezii nu ratează nici o ocazie de a flutura drapelul, iar partidele de fotbal cu miză mare şi sărbătorile naţionale constituie cele mai bune prilejuri în acest sens. Tramvaiele au în faţă suporturi în care pot fi prinse steguleţe la anumite ocazii şi majoritatea caselor au propriul lor portdrapel. Chiar şi la un picnic sărbătoresc organizat în parc, între copaci se întind şiraguri de fanioane viu colorate.

Cea mai veselă sărbătoare naţională este *Koninginnedag* – ziua de naştere oficială a reginei, la sfârşitul lui aprilie. Olandezii o celebrează în bunul lor stil comercial, organizând un uriaş târg de vechituri. Oricine poate vinde orice, oriunde. Steaguri naţionale, metri de pânză portocalie (culoarea Casei de Orania) şi fanioane simpatice decorează clădirile. Cafenelele scot mese afară, accese de *gezelligheid* unesc mulţimile şi lumea sărbătoreşte pe străzi cât e ziua de lungă. Deşi sunt milioane care petrec astfel, fiecare îşi vede de propriul său amuzament cu un impecabil autocontrol olandez, ştiind bine cum anume să se distreze fără a-i deranja pe cei din jur.

Nu la fel stau lucrurile în seara de Anul Nou, când obiectivul este acela de a speria cât mai mulţi semeni posibil cu ajutorul artificiilor. Puştanii pândesc din umbra aleilor pentru a-ţi arunca pocnitori la picioare, aprind cutii întregi în acelaşi timp şi improvizează cu sticle şi cutii de tablă pentru ca zgomotul să fie mai răsunător (adesea schilodindu-se în cursul acestui proces). La miezul nopţii, un nor de praf de puşcă pluteşte peste ţară, Olanda fulgerând şi explodând ca un câmp de bătălie.

Crăciunul, pe de altă parte, este un moment de celebrare liniştită. În mod tradiţional, festivităţi mai ample au loc de *Sinterklass*, ziua Sfântului Nicolae, pe 6 decembrie. Cu săptămâni înainte de această dată, Sfinţi Nicolae bonomi, cu părul alb, colindă Olanda împreună cu un servitor, Pete cel Negru. Acesta este de obicei un alb cu straturi de machiaj negru, o perucă zburlită şi buze groase, roşii. Copiii sunt ameninţaţi că Pete cel Negru vine noaptea şi îi fură, dacă nu sunt cuminţi. În mod straniu, olandezilor nu li se pare nimic deranjant sau insultător în această şaradă. Invitaţii emisiunilor televizate care discută despre implicaţiile ei rasiste se pleacă de obicei în faţa tradiţiei. Încercările de subminare a obiceiului – Pete cel Alb (o persoană de culoare cu machiaj alb), Pete cel Verde (ecologişti) şi Pete cel Roz (homosexual) – dau de cele mai multe ori rateuri. Olandezii soluţionează problema

explicând că Pete cel Negru este un copil alb care aduce daruri coborând pe hornul casei.

Sinterklass însuşi este precursorul lui Moş Crăciun. Re-importarea Moşului durduliu înveşmântat în roşu, de pe 25 decembrie, a provocat unele confuzii în rândul copiilor olandezi, cărora li se spune că el este fratele lui *Sinterklass*. Deşi este un sfânt catolic, *Sinterklass* a supravieţuit chiar şi celor mai fervent protestante momente din istoria Olandei. Motivul este poate acela că oricine aduce daruri şi nu cere nimic în schimb este bine-venit în casele olandezilor.

În seara de 5 decembrie, familiile olandeze se reunesc pentru a mânca turtă dulce tare şi alte preparate specifice, după care fac schimb de cadouri. Darurile sunt simple, necostisitoare şi adesea fac aluzie la o trăsătură anume de caracter sau de comportament a destinatarului. Sunt însoţite de o poezioară compusă de cel care le oferă, şi care pune astfel punctul pe „i”. Naţiunile mai puţin robuste ar putea crede că a oferi cuiva un tub de deodorant împreună cu o poezea despre obişnuinţele sale igienice este o reţetă sigură pentru un acces de lacrimi, dar pentru francheţea olandezilor nu e decât o modalitate de a se distra copios.

Rituri de trecere

Circa 20% din adulţii olandezi locuiesc singuri. În anumite regiuni ale ţării, aproximativ 50% din gospodării sunt alcătuire dintr-o singură persoană şi numai 12% din locuinţe găzduiesc familii biparentale. Mulţi alţii trăiesc împreună fără a fi căsătoriţi oficial şi fără vreun stigmat social, iar cei care coabitează vreme de cinci ani sau mai mult au parte de aceleaşi avantaje sociale şi fiscale precum cuplurile căsătorite. Deşi căsătoria este o instituţie respectabilă, majoritatea părinţilor olandezi preferă ca progenitura lor să trăiască împreună cu cineva timp de câţiva ani, decât să se căsătorească de tânără.

Când decid să-şi pună pirostriile, olandezii organizează de obicei două nunţi: una la primărie (pentru a legaliza relaţia) şi alta la biserică (pentru ceremonie). Din punct de vedere legal, o nuntă pecetluită numai la biserică este nulă. Se organizează de asemenea două recepţii: una amplă, formală, pentru toţi invitaţii, şi apoi o petrecere-monstru pentru prietenii apropiaţi. Aşa cum se întâmplă în multe situaţii în Olanda, buna cuviinţă şi dezmăţul merg mână-n mână.

Caracterul direct al olandezilor impune ca invitaţiile să specifice în mod clar dacă sunteţi aşteptat sau nu şi la a doua petrecere. Acest lucru duce la cea mai dificilă decizie de ordin social pe care un olandez va fi nevoit s-o ia în viaţa sa. Oameni care se considerau prieteni apropiaţi riscă să fie pierduţi pe vecie dacă ajung cumva în partea greşită a listei.

Olandezii spun că nunta începe cu strălucire şi se încheie în lenjerie. Zicala nu se referă atât la fericitul cuplu, cât mai degrabă la invitaţii celei de-a doua petreceri. Pe măsură ce alcoolul se revarsă, cântecele şi dansurile aiurite se dezlănţuie, iar petrecerea capătă accente de bacanală. Din când în când, câte un cuplu de invitaţi dispare vreme de câteva minute, revenind apoi costumaţi, pentru a pune în scenă un scheci (aparent) ilar. Calul de bătaie al tuturor acestor reprezentaţii este perechea recent căsătorită – obiceiurile urâte ale fiecăruia dintre ei, vorbele lor acide şi anterioarele iubiri.

Înmormântările sunt, aşa cum ar fi de aşteptat, ceva mai potolite, deşi au în general un aer laic. Familia şi prietenii se îndreaptă spre *Uitvaartcentrum* („centrul de plecare”), unde îşi iau rămas-bun de la răposat în sunetul muzicii (*My Way* şi melodiile lui Mieke Telkamp, o Vera Lynn olandeză, fiind preferatele majorităţii). După aceea, toată lumea se strânge în anticameră pentru cafea şi o felie de prăjitură.

Unicul păcat cu adevărat de neiertat în canonul olandez este acela de a uita de aniversarea cuiva. În baia fiecărei locuinţe olandeze se găseşte un calendar al zilelor de naştere prins pe tăblia uşii, astfel încât toţi membrii familiei să aibă zi de zi sub ochi datele importante din viaţa prietenilor şi rudelor. Aniversarea este punctul central al calendarului intern al olandezilor, iar ritualul celebrării este întotdeauna acelaşi. Rudele şi prietenii apropiaţi vin la o cafea. Aduc cu ei flori şi uneori un dar simbolic. Apoi se aşază în cerc, fac conversaţie în mod politicos, îşi beau cafeaua şi îşi mănâncă felia de prăjitură. Uneori, în onoarea ocaziei deosebite, li se poate oferi şi o a doua felie. Camera este decorată cu steguleţe şi ghirlande din hârtie colorată. Un pahar de porto sau de sherry este apoi servit, pentru a indica finalul celebrărilor.

Sisteme

Viaţa olandezilor decurge cu o tăcută eficienţă. Străzile sunt măturate şi scrisorile sunt livrate a doua zi după expediere, fără nici o tevatură, ci ca un lucru perfect firesc. Spre deosebire de germani, olandezii nu sunt ostentativi cu privire la această ordine desăvârşită, iar sistemele lor nu sunt afectate de tradiţie, precum acelea ale englezilor.

Un bun exemplu este sistemul pus în aplicare atunci când Rolling Stones au anunţat un concert neprevăzut într-o sală din Amsterdam în care puteau încăpea numai o mie două sute de fani nerăbdători. Organizatorii au anunţat că există trei posibile puncte de vânzare a biletelor, dar că numai la unul dintre ele, la o oră anume, vor fi vândute de fapt acestea. Cum cele trei puncte erau despărţite de o distanţă considerabilă, procedeul nu numai că a preîntâmpinat formarea unei cozi uriaşe într-un singur loc, dar a şi redus imediat numărul cumpărătorilor cu două treimi. Apoi, la casa norocoasă nu s-au vândut bilete, ci brăţări de plastic care se rupeau dacă deţinătorul încerca să le scoată de pe mână. În acest fel, numai cei care au stat la coadă au putut intra la concert, fără a exista tentaţia (şi posibilitatea) de a vinde apoi biletele la suprapreţ.

Buna organizare face ca viaţa să fie *gezellig* şi merită preţul cerut (deşi nu se face să te împăunezi cu succesul înregistrat), iar schimbările care aduc îmbunătăţiri vechilor obişnuinţe sunt rapid acceptate.

Cetăţenii respectabili îşi aduc contribuţia la sistemele sociale – publice şi private – cu onestitate. Iau nota de plată de la bar şi nu pleacă fără a plăti, îşi achită impozitele fără mare tevatură şi îşi compostează tichetele de călătorie la transportul public. Cei care nu se achită de aceste îndatoriri devin deopotrivă ţinta dezaprobării sociale şi legale. „Blatiştii” prinşi fără bilet de călătorie trebuie să plătească pe loc o amendă echivalentă cu de douăzeci de ori costul normal al călătoriei. Dacă nu au suma respectivă – sau un act de identitate – uşile vehiculului sunt blocate şi totul se opreşte până la sosirea poliţiei. Cetăţenii respectabili îl dezaprobă cu atât mai mult pe contravenient, deoarece din cauza lui întârzie, iar punctualitatea este fundamentală pentru bunul mers al lucrurilor.

Drumurile nu foarte deschise

Fiind atât de mică şi de suprapopulată, în Olanda drumurile trebuie înghesuite şi ele pe unde au loc. Indicatoarele rutiere sunt plasate la fiecare câţiva metri, transformând călătoriile prin oraşe într-o succesiune de opriri şi porniri şi sugerând tot soiul de direcţii contradictorii pentru deplasările mai lungi. Olandezii nu sunt însă derutaţi: odată intraţi în încrengătura autostrăzilor, ştiu sigur că, mai devreme sau mai târziu, tot vor ajunge la destinaţie. Dacă ratează o ieşire de pe autostradă, în mod cert mai urmează una şi, în plus, durează la fel de mult să traversezi Olanda cât le trebuie londonezilor sau berlinezilor să ajungă la locurile lor de muncă. Şi totuşi, există semne că ritmul vieţii moderne începe să-şi spună cuvântul. Izbucnirile de violenţă rutieră au crescut în mod alarmant în ultimii ani, pe măsură ce tot mai mulţi oameni se alătură traficului aglomerat.

Educaţie

Mai puţin de o treime dintre copiii olandezi de vârstă şcolară sunt integraţi în sistemul şcolilor de stat convenţionale. Poate că de aceea s-a constatat, în urma unui sondaj al Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii, că elevii olandezi sunt cei mai fericiţi, comparativ cu cei din restul Europei şi din America de Nord. Majoritatea merg la şcoli ale unuia dintre cele trei *zuilen* – protestante, romano-catolice sau Montessori/alternative (sau din ce în ce mai des la aşa-numitele şcoli „negre", la care se înscriu îndeosebi copiii imigranţilor). Deşi sunt administrate particular, aceste instituţii sunt finanţate de stat şi toţi copiii susţin aceleaşi examene de stat. Ideea unei elite formate din elevii şcolilor particulare le repugnă egalitariştilor olandezi şi, dacă strângi laolaltă un număr suficient de mare de copii în numele educaţiei, autorităţile olandeze îţi vor permite (cu respectarea obişnuitelor reguli şi reglementări şi a prevederilor birocratice) să înfiinţezi o şcoală proprie.

Specializarea începe de la o vârstă tânără. Când intră în şcoala secundară, în jurul vârstei de doisprezece ani, copiii apucă pe o cale ce duce spre universitate sau spre o meserie.

Olandezii respectă o bună educaţie, pe care o consideră primul pas în procesul de ocupare a propriului loc în societate şi de a pune umărul la povara muncii îndârjite, soldate cu o dreaptă răsplată. Cei care au un titlu universitar nu se laudă cu el, dar se bucură să-şi adauge în coada numelui literele corespunzătoare pe cartea de vizită sau să-şi vadă pe scrisori numele însoţit de particula Drs (prescurtare de la *Doctorandus*, care nu trebuie confundată cu Dr, cuvenită celor cu doctoratul încheiat).

Absolvenţii studiilor de drept adaugă şi un Meester (prescurtat Mr) la celelalte titluri pe care le au, inclusiv femeile: „Doamna Mr Smit".

Olandezii au motive să se considere bine educaţi: peste 20% au urmat cursurile universitare sau de colegiu (comparativ cu 15% din totalul populaţiei franceze şi 4% în Portugalia). Iniţiază o conversaţie despre T.S. Eliot, Nietzsche sau Proust şi sunt mari şanse ca olandezii să fi citit operele lor în limba de origine a acestora – sau cel puţin vor fi convinşi că au capacitatea înnăscută de a exprima o opinie cu privire la ele.

Vreme de mulţi ani, educaţia superioară a constituit o pauză convenabilă pentru băieţii care nu doreau să treacă de pe terenul de joacă direct pe cel de instrucţie. Dar în 1996, serviciul militar obligatoriu a fost desfiinţat în Olanda.

Avocaţii care se specializaseră în scutirea tinerilor de armată au pierdut o importantă sursă de venit. Ofiţerii forţelor armate, pe de altă parte, au profitat de prilejul de a recuza toate reglementările bizare ce le permiteau soldaţilor să poarte părul lung şi cercei în urechi. Chiar şi în acest domeniu însă, refuzul olandezilor de a lua autorităţile prea în serios a conferit evenimentului o notă ironică. În chip de memento, membrii ultimei serii de recruţi au primit cadou un minicasetofon portabil cu o casetă pe care erau imprimate ordinele lătrate de un sergent-major în timpul instrucţiei.

Bănci

Olandezii preferă ca banii lor să fie invizibili. Se încruntă în faţa oricărei extravaganţe şi dezaprobă fluturarea ostentativă a bancnotelor. Facturile sunt plătite, datoriile personale sunt achitate şi donaţiile în scop caritabil sunt făcute prin transfer discret dintr-un cont bancar în altul, nu prin cecuri sau bani lichizi. Plata prin card la punctele comerciale a înregistrat un succes fulminant, crescând de la trei milioane de operaţiuni atunci când a fost introdusă, în 1990 (cu cincisprezece ani înainte ca englezii să înceapă să utilizeze cu precauţie codurile PIN în restaurante şi supermarketuri), la peste un miliard şi jumătate de tranzacţii în 2008. În perioadele de vârf, în această ţară micuţă se înregistrează aproape trei sute şaizeci de plăţi pe secundă.

Când folosesc bani lichizi, olandezilor le place ca aceştia să aibă un aspect atrăgător. Înainte de adoptarea monedei euro, Olanda avea unele dintre cele mai frumoase bancnote din lume, desenul înfăţişând păsări, floarea-soarelui şi o gamă de culori piroreşti. Noile bancnote europene par a datora mult designului olandez.

Crimă şi pedeapsă

Olandezii combină două calităţi despre care majoritatea celorlalte naţiuni consideră că se exclud reciproc: eficienţa reglementată şi autonomia. Italienii încalcă flagrant regulile, germanii le aplică obsesiv, năzuind la *Ordnung*, englezii se ciorovăiesc de secole pe tema detaliilor juridice şi apoi respectă litera legii. Olandezii aplică o lege când este raţional s-o facă şi o ignoră în celelalte cazuri. Toate autorităţile se pricep să închidă câte un ochi şi să întoarcă privirea în altă parte.

Contrar convingerii populare, comerţul cu marijuana nu este legal în Olanda. La fel ca multe astfel de activităţi, şi aceasta este *gedoogd* – ilegală, dar „permisă" în anumite zone controlate, pentru a reduce infracţionalitatea aferentă – un alt exemplu al principiului olandez de a accepta un rău mai mic pentru a-l evita pe cel mai mare.

Ochiul oficial închis a trebuit strâns şi mai mult atunci când a fost adoptată interdicţia de a fuma în restaurante şi cafenele. Faptul că nu poţi fuma contravine însuşi scopului declarat al „cafenelelor" de marijuana, astfel că şi de această dată a fost făcută o excepţie: fumatul este *gedoogd* în cafenele atâta vreme cât nu implică tutun.

În mod similar, olandezii sunt de acord că e pur şi simplu firesc să permiţi prostituatelor să-şi desfăşoare activitatea în mod deschis, protejate fiind de proxeneţi şi având acces la controale medicale gratuite. În Olanda, prostituatele intră în conflict nu cu moraliştii ori cu reprezentanţii legii, ci cu feministele, care sunt de părere că se înjosesc.

Când Fiscul olandez a decis că a venit vremea să ia măsuri în privinţa muncii la negru în baruri şi cafenele, inspectorii au publicat cu mult înainte, din dorinţa de a fi *fair play,* datele la care urmau să aibă loc controalele. Astfel, contravenienţii mărunţi au putut să se ferească, şi numai firmele care măsluiau registrele în stil mare, neavând posibilitatea să mai mascheze ceva, au fost prinse. În acelaşi spirit, poliţia olandeză publică în presa locală datele şi locurile în care instalează radare, astfel încât cei care depăşesc cu un kilometru sau doi limita de viteză să nu cadă în plasă.

Închisori

Condamnaţii care zac în temniţele greceşti ori se înghesuie în cele din Marea Britanie visează la închisorile olandeze. Şi totuşi, nemulţumiţi numai cu televiziunea prin cablu în celulă, cu vizitele conjugale şi alte asemenea facilităţi, prizonierii olandezi s-au plâns uneori de purtarea neprietenoasă a gardienilor ori de faptul că mâncarea care li se dă îngraşă.

Închisorile olandeze sunt atât de populare, încât există liste de aşteptare cu solicitanţii pentru celule. Cu excepţia celor vinovaţi de crime oribile, ceilalţi sunt condamnaţi la muncă în serviciul comunităţii sau li se eliberează o foaie de hârtie care, aidoma tichetelor de ordine de la poştă, le atribuie un număr de ordine pentru următoarea celulă disponibilă.

Poliţie

Poliţiştii olandezi, indiferent de sex ori culoare a pielii, patrulează în perechi, îmbrăcaţi în jachete moderne şi pantaloni bine croiţi, adesea pe biciclete, uneori pe cai, şi în general rămân în fundal. Toată lumea are atâta grijă să fie prietenoasă, tolerantă, *gezellig* şi bine-crescută, încât poliţia nu are prea multe de făcut.

Atitudinea tolerantă a olandezilor cu privire la canabis nu se extinde şi asupra drogurilor puternice, dar atrage în ţara lor aşa-numitul „turism al stupefiantelor". Deşi în Olanda se înregistrează cel mai scăzut procent de dependenţi de droguri tari la numărul de locuitori, comparativ cu celelalte ţări europene, oraşele mari sunt afectate de problema consumului de stupefiante, care se manifestă în principal prin furturi mărunte. Fidelă principiului olandez de a privi întotdeauna ambele laturi ale unei probleme, poliţia a iniţiat adoptarea unor reglementări prin care devine ilegal să-ţi laşi maşina descuiată sau nepăzită şi cu cheile în contact.

Furtul bicicletelor este un veritabil hobby naţional. Olandezii cheltuiesc pentru procurarea unor încuietori eficiente, aşa-zis de nespart, mai mult decât pe bicicleta în sine. Iar când îi este furată bicicleta, proprietarul deplânge mai amar pierderea sistemului de siguranţă. Vehiculul poate fi uşor înlocuit: te duci la un grup de biciclişti şi strigi ferm, în gura mare: „Aia e bicicleta *mea!"* Cu siguranţă, unul dintre ei se va ridica şi o va lua la fugă.

Afaceri

Olandezii au inventat companiile multinaţionale. Compania Olandeză a Indiilor de Est a fost vreme de două secole cea mai mare şi mai puternică organizaţie comercială din lume. Astăzi, la Philips, Unilever şi Royal Dutch Shell (împreună cu alte două companii care nu sunt mărci autohtone) lucrează un sfert din forţa de muncă a Olandei. Departe de a se opri aici, olandezii „exportă" manageri pentru a prelua controlul unor multinaţionale străine. Abilităţile lor lingvistice şi de negociere, dar şi talentul de a ţine strâns baierele pungii îi propulsează în scurt timp în vârful ierarhiei.

Navele comerciale au lăsat locul camioanelor – 40% din transportul internaţional este operat de olandezi. Fideli spiritului comercial al strămoşilor, olandezii sunt şi astăzi intermediari pricepuţi, manevrând cu iscusinţă produsele altora şi obţinând profit. Importă chimicale pentru fabricarea îngrăşămintelor agricole şi apoi folosesc gazele (unica resursă naturală a ţării) pentru a încălzi vastele sere ce aprovizionează pieţele Europei cu roşii, castraveţi, lalele, garoafe, frezii şi multe altele. Peste 60% din florile tăiate din lumea întreagă şi 50% din plantele în ghivece trec prin uriaşele case de licitaţii olandeze, deşi nu toate sunt cultivate în Olanda. Atât de bine controlează olandezii această piaţă, încât pentru a obţine cele mai bune preţuri, cultivatorii din alte ţări îşi trimit florile pentru a fi vândute în Olanda şi a fi apoi reimportate de acolo de florarii din colţul străzii.

Transparenţa caracteristică se extinde şi la nivelul economiei. O prea mare tevatură în privinţa restricţiilor şi a reglementărilor nu face bine afacerii, iar piaţa financiară nu constituie o excepţie în acest sens. Cu secole în urmă, Banca de Schimb a Olandei era cea mai mare bancă de tip comercial la nivel mondial. Suveranii altor ţări apelau la ea pentru a solicita credite prin care să-şi finanţeze campaniile militare şi pentru a-şi proteja propriile resurse în caz că erau alungaţi de la putere. Astăzi, posibilităţile eficiente de transport şi cunoştinţele de limbi străine ale localnicilor continuă să atragă investitori străini, deşi stimulentele fiscale nu mai sunt la fel de generoase şi pot suferi schimbări neanunţate.

Parcimonia olandeză se manifestă deopotrivă în viaţa personală şi în cea economică. Un om de afaceri străin, obişnuit cu cinele decontate din contul de cheltuieli, va suferi o amarnică dezamăgire în Olanda. Tot ce depăşeşte o cafea şi un *broodje* cu brânză este considerat o extravaganţă inutilă şi o pierdere de vreme, fiind deci ferm dezaprobat; în orele de

lucru trebuie să lucrezi. În mod similar, birourile sunt modeste până la limita austerităţii, astfel că până şi corpul de literă folosit şi logo-urile firmelor sunt cuminţi.

Şefi şi angajaţi

Cuvântul de ordine într-o companie olandeză este munca în echipă. La fel ca peisajul, afacerile olandeze sunt structurate pe orizontală, nu pe verticală. Cooperarea, negocierea şi consensul reprezintă resorturile vieţii economice. Iar rezultatul lor – şedinţe interminabile. Aidoma cafelei, şedinţele oferă vaste posibilităţi de exprimare a opiniilor. Deosebirea este aceea că într-o şedinţă, vorbitorii trebuie să-şi susţină părerile cu o documentaţie atentă şi comprehensivă. Aceasta le conferă încrederea necesară pentru a-şi enunţa opiniile cu o energie şi o fermitate pe care alte naţiuni le-ar putea considera intimidante. Dar la urma urmei, sunt multe în joc. Scopul unei şedinţe nu este acela de a depăşi prin vot o minoritate, ci de a ajunge la o decizie comună, pe care echipa să o poată pune în aplicare cu seninătate. Străinii mai puţin obişnuiţi cu asemenea proceduri fără echivoc şi fără menajamente riscă să rămână pe alături, lingându-şi rănile.

Ierarhiile rigide contravin spiritului de echipă şi nu se potrivesc cu perspectiva olandeză a unei societăţi egalitariste. Fiecare angajat, de la femeia de serviciu la directorul executiv, este un *medewerker*, un „colaborator” în cadrul companiei. În firmele olandeze, cei din posturile de conducere sunt „coordonatori” şi, cu toate că şefului i te adresezi cu *U*, acestuia nici măcar nu-i trece prin minte vreodată să rostească vreun cuvânt ce ar putea aduce cu un ordin. Atunci când apar conflicte de muncă, totul decurge de obicei în cea mai *gezellig* manieră posibilă. În cursul unei greve la căile ferate, lucrătorii au hotărât că numai controlorii de bilete (nu şi mecanicii de locomotivă) vor înceta lucrul. Această decizie a fost larg mediatizată, ceea ce a însemnat că trenurile au continuat să circule, iar oamenii au putut călători fără bilet. Astfel, grevişti şi-au dus la capăt acţiunea de protest fără a deranja publicul călător, lovindu-şi însă şefii acolo unde îi doare cel mai tare: la buzunar.

Individualismul şi încercarea de a ieşi în evidenţă pe cont propriu îi va îndepărta pe membrii echipei, nu aceasta fiind modalitatea de a promova în companiile olandeze. Înaintarea în ierarhie se face graţie muncii îndârjite, unui bun spirit de cooperare şi educaţiei corespunzătoare. Deciziile adoptate în primii ani ai şcolii secundare cu privire la direcţia de urmat în domeniul educativ sunt definitorii pentru traseul profesional al olandezilor. Puţini reuşesc să ajungă de la lopată la birouri, ca să nu mai vorbim despre consiliul de conducere.

Pe de altă parte, olandezii menţionează „ambiţia” ca fiind pe locul al doilea între cele mai importante atuuri pentru reuşita în viaţă (după munca sârguincioasă, dar înainte de educaţie). Afişarea ostentativă a superiorităţii este inacceptabilă, dar stratagemele de culise sunt la fel de complexe şi de eficiente în companiile olandeze ca în oricare altele din lume. Indicii subtile sugerează progresele înregistrate: olandezii se îmbracă informal la serviciu. Blugii şi cămăşile descheiate la gât reprezintă o vestimentaţie perfect acceptabilă pentru bărbaţi. Costumele închise la culoare sunt rezervate pentru managerii din vârful ierarhiei. Blugii însoţiţi de sacou şi cravată marchează primul pas spre treptele superioare. Mai sus, blugii sunt înlocuiţi cu pantaloni „adevăraţi”. Aceste indicii vestimentare sunt subtil controlate. A te îmbrăca într-un stil ce depăşeşte poziţia pe care te afli contravine spiritului de echipă.

Deşi linia de demarcaţie dintre muncitori şi management este aproape singurul aspect care aminteşte în societatea olandeză de un sistem de clase, relaţiile de muncă sunt bune. Negocierile dintre sindicate şi management nu au un caracter conflictual. Legea (nu doar tradiţia activităţii în echipă) stipulează că firmele cu peste treizeci şi cinci de angajaţi trebuie să aibă un *ondernemingsraad* – un consiliu al angajaţilor ce urmează a fi consultat cu privire la toate schimbările importante din politica muncii şi la orice problemă ce ţine de personal. Chiar şi în organizaţiile mai mici, angajaţii au dreptul la întruniri de două ori pe an pentru a cere consiliului de conducere informaţii privind activitatea firmei. În afara programului de lucru, aceste distincţii dispar şi *medewerker*-ii se retrag cu plăcere la cafenele, unde „colaborează” la o ceaşcă de cafea ori la un pahar de bere.

Guvernare şi birocraţie

Spre deosebire de majoritatea celorlalte naţiuni, ale căror autorităţi formează o castă distantă şi detestată, olandezii îşi respectă în general politicienii şi au încredere în ei. Miniştrii şi membrii consiliilor municipale deţin o putere executivă considerabilă, dar restul populaţiei îi priveşte ca pe „unii de-ai noştri" – rotiţe importante într-o maşinărie egalitaristă.

Acest lucru duce la o societate cu caracter pregnant managerial, în care autorităţile tind să instruiască populaţia (dacă să cumpere sau nu, de pildă, o casă într-un anumit oraş ori să închirieze una de anumite dimensiuni), iar oamenii se supun cuminţi. Politicienii schimbă reguli importante, precum cele privind sănătatea, chiriile sau taxele, fără a consulta populaţia şi într-un mod arbitrar pe care alte democraţii nu l-ar tolera, şi toată lumea este de acord să se supună noilor reglementări, de parcă o mamă colosală ar spune *Doe maar gewoon* („Fiţi ascultători"). În rarele ocazii când populaţia se revoltă – cum s-a întâmplat atunci când olandezii au respins prin referendum Constituţia paneuropeană – şocaţi nu sunt doar liderii, ci şi oamenii obişnuiţi, precum acei copii care ştiu că au fost obraznici şi se minunează de nou-descoperita lor putere.

În mod surprinzător, în Olanda, unde democraţia şi egalitarismul sunt atât de importante, regina deţine un rol important în guvernarea ţării. Suverana nu este doar o figură reprezentativă, ce e frumos înveşmântată şi dusă să taie panglici inaugurale şi să spargă sticle de şampanie la botezul navelor; regina vine zilnic la lucru şi se bucură de respectul naţiunii.

Membrii guvernului sunt numiţi de suverană şi au dreptul de a vorbi (nu şi de a vota) în parlamentul olandez (numit Statele Generale şi format din Camera Inferioară şi cea Superioară, ambele cu membri aleşi prin vot). Legile sunt de cele mai multe ori iniţiate la vârf, de ministerul de resort, şi sunt transmise spre aprobare parlamentului; mai rar traseul este invers. În oraşe, puterea este de asemenea centralizată, primarii (numiţi, nu aleşi) deţinând prerogative substanţiale.

Se zice că, dacă închizi doi olandezi într-o cameră, va începe o dezbatere; adaugă un al treilea şi vor fonda ori o biserică, ori un partid politic. Toleranţa olandezilor şi convingerea lor că orice om are dreptul la o opinie a dus la o abundenţă de partide politice. Reprezentarea proporţională la alegeri face ca mulţi dintre ei să obţină locuri în parlament. Şi totuşi, Statele Generale nu constituie un focar al disputelor şi

ciorovăielilor. Membrii parlamentului îşi petrec timpul nu sărind unul la gâtul altuia, ci angajându-se în activităţi respectabile precum negocierea, compromisul şi crearea guvernelor de coaliţie.

Birocraţie

Pentru omul de pe stradă, toleranţa şi negocierile încetează brusc la auzul unei singure fraze: *Dat kan niet* („Asta nu-i posibil”). Olandezii ştiu că, atunci când sunt rostite aceste cuvinte, e vremea să se ridice şi să plece acasă. *Dat kan niet* este arma de ultim resort a autorităţilor mărunte şi a birocraţilor conştiincioşi.

La fel ca armata, funcţionărimea din lumea întreagă este compusă din personaje croite pe acelaşi calapod. Olandezii care nu se împacă deloc cu tendinţa naţională spre flexibilitate visează la o slujbă pe undeva pe culoarele puterii mărunte. Şi odată ce şi-au pus ceva în cap, se ţin de acel ceva. Prind din zbor şabloanele gândirii birocratice, pun mâna pe pix şi sunt gata să te facă arşice. Dacă îi surprinzi cumva cu garda jos, dacă observi o portiţă ori încerci să introduci un element raţional în relaţia cu ei, contraatacă imediat cu *Dat kan niet* şi cu asta… te-au terminat.

Limbă

Oricât de buni negustori sunt, olandezii au constatat că le este greu să-şi exporte limba maternă. La auzul „g”-ului ei gutural, amatorii bombăne despre boli de gât şi scrânteli de buze şi renunţă cu desăvârşire când încearcă să-i dea de cap lui „ui”. Englezii au pentru tot ce li se pare prea dificil un nume sugestiv: „olandeză dublă”. Van Gogh ştia bine ce probleme ridică pentru ceilalţi limba lui maternă, aşa că îşi semna tablourile „Vincent”, în speranţa că proprietarii de galerii îi vor găsi prenumele mai uşor de pronunţat decât numele de familie.

Pe de altă parte, olandezii nu s-au sfiit niciodată să importe cuvinte din alte limbi. În Olanda, toată lumea are liber în *weekend,* spune *sorry* dacă dă peste tine pe stradă şi savurează un *jus d'orange* proaspăt presat. Se pricep de minune să vorbească alte limbi şi chiar izbutesc să-şi corecteze unele greşeli, ca atunci când spun despre o încăpere că este „îngrămădită” sau se referă la corvoada de a „fierui” rufele spălate. Totuşi, nu de mult a apărut o reacţie stârnită de impresia că engleza tinde să sufoce limba olandeză în lumea academică şi în cadrul comerţului. Pe măsură ce ţara întreagă se străduieşte să formuleze o definiţie mai strictă a ceea ce înseamnă să fii olandez, oamenii afişează o mândrie defensivă cu privire la limba lor. Un ministru a mers atât de departe, încât a sugerat adoptarea unei legislaţii împotriva celor ce locuiesc în Olanda şi vorbesc limbi străine în public; astfel, vânzătorului de la un magazin cu specific marocan i-ar fi interzis să i se adreseze unui compatriot în franceză ori în arabă.

Uneori, caracterul inaccesibil al limbii olandeze constituie un fel de paravan providenţial. Când Napoleon a invadat Ţările de Jos, i-a forţat pe olandezi să adopte nume de familie – un lucru pe care nu toţi se gândiseră până atunci să-l facă. Cei care aveau doar prenume s-au văzut nevoiţi să-şi găsească rapid un nume de familie şi, considerând că aceasta era o măsură temporară şi că, odată ce invadatorul va fi expediat din ţara lor, vor putea reveni la vechile obiceiuri, mulţi au scornit tot soiul de nume bizare, pentru a face haz pe socoteala oficialilor francezi neştiutori. Gluma lor s-a îngroşat însă; există astăzi în Olanda familii care se numesc *Naaktgeboren* („născut în pielea goală”), *Hoogenboezem* („piept plin”) sau *Poepjens* („câh-câh”).

Variaţiuni ale limbii olandeze sunt vorbite în Belgia (flamanda, sau *Vlaams*) şi printre descendenţii burilor din

Africa de Sud (*Afrikaans*). Deşi debitează glume ridiculizante despre belgieni, olandezii invidiază de fapt inflexiunile melodice ale flamandei. Afrikaans are însă un alt efect asupra olandezului de rând: îi provoacă accese de ilaritate, fiindcă i se pare că sună ca bolboroselile unor bebeluşi arhaici.

Olandeza este înrudită cu limba germană, deşi îi lipsesc lustrul şi sonoritatea tăioasă a acesteia. Este o limbă mai moale, mai blândă şi mai relaxantă, ce pare a se fi dezvoltat direct din smârcuri şi poldere – o limbă *gezellig*. Olandezii atenuează tonalitatea bolovănoasă a multor cuvinte adăugându-le terminaţia de diminutiv *tje* sau *je*. Astfel, în cafeneaua liniştită din colţul străzii, ei vor comanda nu un pils, ci un *pilsje*, iar bancomatele vă vor invita să introduceţi *pasje*. Prietenii şi rudele se supun aceluiaşi tratament. Ce poate fi mai *gezellig* decât să zăboveşti la o *kopje koffie* cu mătuşica Truusje?!

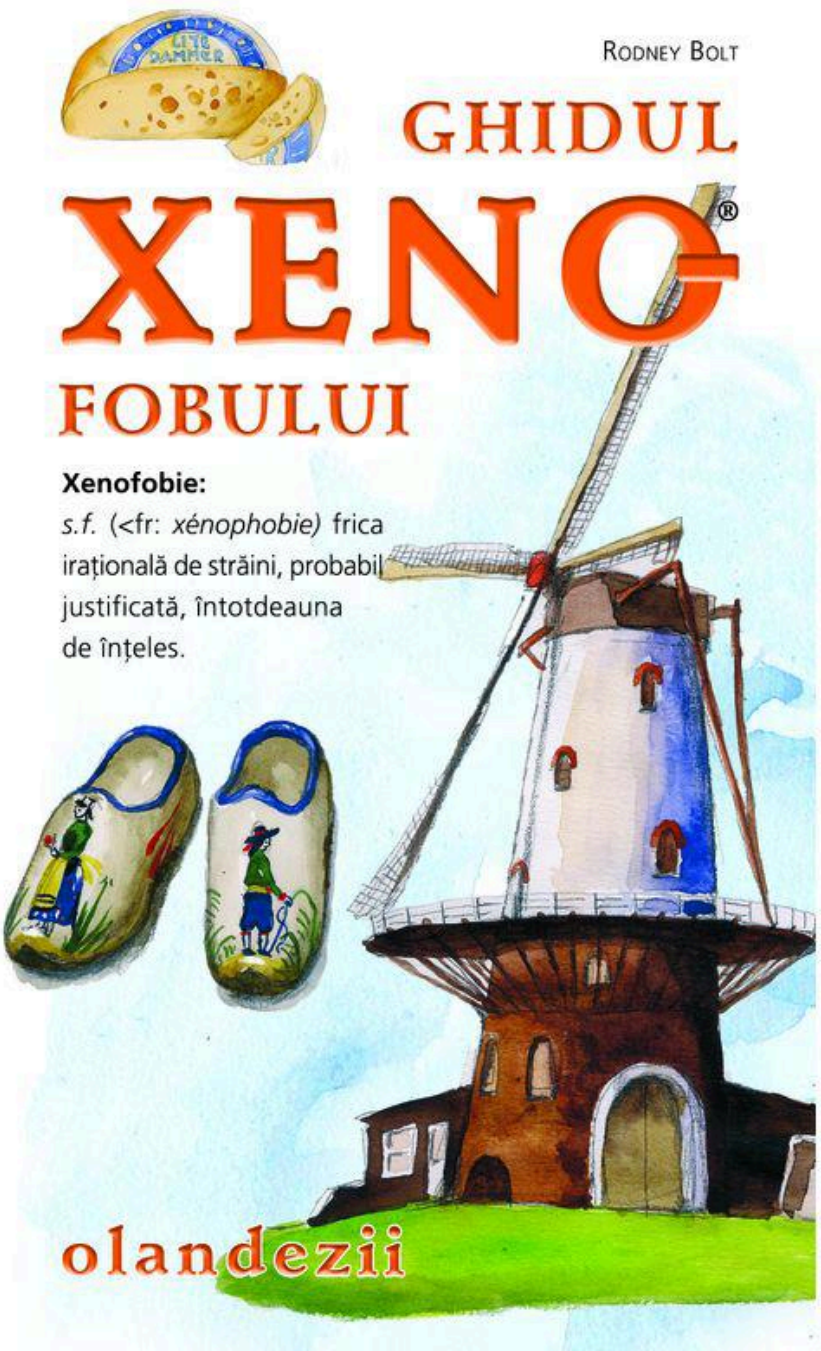
RODNEY BOLT
GHIDUL
XENO®
FOBULUI
Xenofobie:
s.f. (<fr: xénophobie) frica iraţională de străini, probabil justificată, întotdeauna de înţeles.
olandezii

Table of Contents

Naţionalism şi identitate
Caracter
Atitudini şi valori
Obsesii
Comportament
Maniere şi etichetă
Cultură
Destindere şi distracţii
Umor
Mâncare şi băutură
Sănătate şi igienă
Obiceiuri şi tradiţii
Sisteme
Crimă şi pedeapsă
Afaceri
Guvernare şi birocraţie
Limbă

Table of Contents

Naţionalism şi identitate	6
Caracter	13
Atitudini şi valori	20
Obsesii	26
Comportament	31
Maniere şi etichetă	36
Cultură	42
Destindere şi distracţii	46
Umor	52
Mâncare şi băutură	53
Sănătate şi igienă	58
Obiceiuri şi tradiţii	60
Sisteme	64
Crimă şi pedeapsă	69
Afaceri	72
Guvernare şi birocraţie	76
Limbă	79